

Akademie múzických umění v Praze

Divadelní fakulta

Alternativní a loutkové divadlo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nejkrásnější večer v (mým) životě

fenomén maturitního plesu z hlediska performativity

Marta Hermannová

Vedoucí práce: doc. Alice Sjöström Koubová, Ph.D.

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, srpen 2023

The Academy of Performing Arts in Prague

Theatre Faculty

Alternative and Puppet Theatre

MASTER'S THESIS

The Most Beautiful Evening in (My) Life

the prom phenomenon from the point of view of performativity

Marta Hermannová

Thesis / Dissertation supervisor: doc. Alice Sjöström Koubová, Ph.D.

Academic title: MgA.

Prague, August 2023

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci s názvem

Nejkrásnější večer v (mým) životě
fenomén maturitního plesu z hlediska performativity

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucí práce a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna v souladu se zákonem a vnitřními předpisy AMU.

Praha, dne

Marta Hermannová, podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Alici Koubové za konzultace, připomínky a vřelou a podpůrnou komunikaci. Chci poděkovat všem členům filmového štábu, díky nimž jsem mohla natočit dokumentární film o maturitním plesu, jenž byl pro vznik této práce zásadní. Děkuji všem studentům Střední odborné školy Multimediálních studií Poděbrady za ochotu se mnou trávit čas a mluvit otevřeně a upřímně, jmenovitě děkuji Adéle, Matyášovi, Nicovi, Jakobovi, Kristýně, Andree, Tomášovi, Martinovi a druhému Matyášovi. Děkuji všem, kteří mi zprostředkovali vstup na některý z maturitních plesů, které jsem v rámci výzkumu navštívila, plesem mě provázeli a zaznamenávali ho pro mě, konkrétně děkuji Juditě Brodské a Valentýně Šatrové. A také děkuji svým rodičům za velkou a konstantní podporu.

Abstrakt

Diplomová práce *Nejkrásnější večer v (mým) životě* popisuje událost českého maturitního plesu a snaží se zodpovědět na otázku, zda je maturitní ples iniciačním rituálem současnosti. Autorka své poznatky staví na základě uměleckého výzkumu, který sestával z rešerše tématu za pomoci literatury, natáčení dokumentárního filmu o maturitním plese SŠO Multimediálních studií Poděbrady, rozhovorů s maturanty a protagonisty filmu a jejich následné analýzy a také z návštěv dalších maturitních plesů za účelem komparace a zobecnění. Práce podrobně popisuje strukturu maturitního plesu – jednotlivé části jeho programu, jeho specifickou atmosféru, zvyklosti a tradice, ale také průběh jeho příprav a vztah jednotlivých maturantů k této události. Autorka popisuje a analyzuje performativní prvky maturitního plesu a na základě jejich interpretace se snaží pochopit význam této kulturní tradice a pojmenovat její místo v současné společnosti. Za účelem zodpovězení základní otázky práce se autorka rovněž zabývá historií českého maturitního plesu a pátrá po jeho původu.

Abstract

The diploma *thesis The most beautiful evening in (my) life* describes the event of the Czech graduation ball and tries to answer the question whether the graduation ball is an initiation ritual of today. The author builds her findings on the basis of artistic research, which consisted of research of the topic through existing textual material, filming a documentary film on the graduation ball of the Poděbrady School of Multimedia Studies, interviews with graduates and the protagonists of the film and subsequent analysis of these encounters, as well as visits to other graduation balls allowing comparisons and generalisation. The thesis describes in detail the structure of the graduation ball - individual parts of its program, its specific atmosphere, customs and traditions, but also the course of its preparations and the relationship of individual graduates to this event. The author describes and analyses the performative elements of the graduation ball and, based on their interpretation, tries to understand the meaning of this cultural tradition and to name its place in contemporary society. In order to answer the basic question of the work, the author also investigates the history of the Czech graduation ball and searches for its origins.

Obsah

Úvod	7
1. Historie maturitních plesů	13
1.2. Počátek tradice maturitního plesu	15
1.3. Vývoj maturitního plesu do současnosti	19
2. Scénář maturitního plesu	23
3. Co označuje pojem „performativní“?	25
4. Diváci, aktéři a role maturanta na maturitním plesu	27
5. Subjektivní popis události a její performativní aspekty	30
5.1. Začátek plesu	32
5.2. Kostým	33
5.3. Slavnostní nástup maturitního ročníku	37
5.4. Šerpování	38
5.5. Přípitek, proslovy, fotografování a zlatý déšť	44
5.6. Taneční volenky	46
5.7. Závěr plesu a zašlapávání šerp	48
5.8. Maturitní objekty	50
6. Tradice maturitního plesu	52
6.1. Předávání tradice	53
6.2. Lokální zvyklosti	54
6.3. Vývoj a proměny tradice	55
7. Rituálnost maturitního plesu	59
7.1. Přípravy plesu	61
7.2. Manifestace sebe sama – definování toho, kdo jsem	66
7.3. Rituály obsažené v maturitním plesu	69
7.4. Plesy debutantek	72
7.5. Je maturitní ples iniciační rituál současnosti?	74
Závěr	76
Seznam použitých zdrojů	78

Seznam příloh

- Příloha 1 – Otázky pro rozhovory s maturanty
- Příloha 2 – Dokumentární film *I Did It My Way* (na přiloženém médiu)

Úvod

Rozhodnutí zabývat se ve své diplomové práci maturitním plesem plyne primárně z mé osobní zkušenosti s touto událostí. Maturitní ples jsem měla v roce 2017, patřila jsem mezi ty studentky a studenty, kteří se ujali jeho organizace a kterým záleželo na tom, jak ples bude vypadat. Přípravy plesu pro mě byly velmi komplexní zkušeností – kromě toho, že mi dala spousty nových poznatků z oblasti profesního i osobního života, pro mě byla zároveň silně emoční a také velmi náročná a vysilující. Dohadování mezi spolužáky o tom, jaké vystoupení budeme na plese mít, co budeme mít napsáno na tričkách, kolik bude stát lístek nebo jací pedagogové nás budou šerpovat, bylo natolik komunikačně náročné, že nás to jako kolektiv neuvěřitelně posunulo a dozvěděli jsme se o sobě samých i svých spolužácích spoustu nového. Když se ohlížím zpět, přijde mi neuvěřitelné, kolik energie, peněz a zápalu jsem byla ochotná věnovat jednomu slavnostnímu večeru, ze kterého mi zbyly šaty, pár fotek a pár vzpomínek. Večeru strávenému s lidmi, se kterými se dnes převážně nevidám a kteří už v mém životě nehrají důležitou roli. Název diplomové práce je odvozen od příspěvku na sociální síti, který zveřejnila mladší sestra mé spolužačky z gymnázia den po svém maturitním plesu – sestával z třídní fotografie z plesu a komentáře „*Děkuju nejlepší třídě za nejkrásnější večer v mém životě!*“ Jak je možné, že má maturitní ples v daném okamžiku takovou váhu? Co všechno pro mě tehdy mohl a pro současné maturanty dnes může ples znamenat?

Maturitní ples je v českém kontextu dlouholetou a živou tradicí, kterou si předávají na sebe navazující maturitní ročníky. Tato tradičnost se nepropisuje pouze do jeho programu, ale také do jeho charakteru. Přestože se plesy vyvíjí díky bohatnutí společnosti a také díky technologickému rozvoji, jeho podstata, struktura a hodnoty, které předává, zůstávají stejné. Proto občas plesy mohou působit dojmem, jako by jejich vývoj zamrzl před mnoha lety. Právě tato neměnnost plesů, způsobená absencí potřeby či neochotou se nad tradicí maturitního plesu kriticky zamyslet a něco v jeho struktuře změnit, mě k tématu maturitního plesu přivedla nyní.

Na maturitní ples lze nahlížet jako na divadelní představení nebo performanci – má své herce a diváky, kostýmy, scénografii, dramaturgii, scénář i režii. Obsahuje množství drobných zvyklostí a je spjatý s řadou symbolických objektů, které nesou nějaké významy. Můžeme na něm tedy pozorovat nespočet specifických performativních prvků. Čím tedy maturitní ples je a jakou funkci ve společnosti má? Je pouze prázdným předváděním se, nebo na nás má dlouhodobý vliv právě proto, že obsahuje tolik prvků divadelnosti a propojuje emoce, jednání, zvyklosti a společenské normy?

Ples se odehrává v křehkém období života, během něhož musí studenti učinit několik zásadních rozhodnutí, která určí jejich další životní směr. Maturanti se nachází na prahu dospělosti – dle zákona už sice dospělí jsou, ale většina jejich okolí s nimi pořád komunikuje a nakládá jako s dětmi, respektive dospívajícími. Událost maturitního plesu přichází v této přelomové etapě a svou vnitřní strukturou vyžaduje od maturantů velkou míru sebe prezentace. Jako by je nutila se rozhodnout, kým doopravdy jsou a rituálně je převedla přes onen práh dospělosti. Má maturitní ples v současné době natolik velkou váhu a moc, že ho můžeme označit za novodobý iniciační rituál? Nebo je vyprázdněnou kulturní tradicí, která se pouze tváří důležitě?

Metoda výzkumu

Věděla jsem, že kromě jednorázových, a tudíž nutně povrchních návštěv maturitních plesů se pro hlubší výzkum k diplomové práci potřebuji k nějaké maturitní třídě přiblížit víc a strávit s ní nejen ples samotný, ale i část jeho příprav, chvíle těsně před ním i po něm. Chtěla jsem, aby tento intenzivně strávený čas nebyl zaznamenaný pouze v odborném textu, ale měl i uměleckou podobu. Proto jsem se rozhodla v rámci svého výzkumu natočit dokumentární film, který byl zároveň mou hlavní tvůrčí náplní v posledním ročníku magisterského studia. Tvorba filmu a výzkum k diplomové práci se tak stali téměř jedním, a tak si svůj výzkum k diplomové práci trůfám nazývat uměleckým výzkumem.

Ráda bych nyní popsala svůj postup při natáčení dokumentárního filmu, který měl zásadní vliv na poznatky, které jsem získala a které v této práci uplatňuji.

Poté, co jsem dala dohromady malý filmový štáb, bylo prvním velkým krokem najít maturitní třídu, která by byla ochotná nechat o sobě natočit dokumentární film, což je velký zásah do soukromí. Mým původním záměrem bylo film natáčet na Gymnáziu Český Krumlov, kde jsem v roce 2017 absolvovala, ale maturitní plesy se zde konaly už v listopadu (kvůli obavám z další vlny covidových opatření), což nebylo v našich silách stihnout. Nechtěla jsem se zaměřit na školu v Praze, protože pražské maturitní plesy nejsou vnímány jako významné kulturní události, jako tomu bývá v menších městech. Důvod je prostý: na území Prahy se nachází téměř 200 středních škol.¹ Ne zcela všechny nutně musí pořádat maturitní plesy, ale je jasné, že pro Prahu není maturitní ples nijak výjimečná událost. Plesy tudíž nejsou vnímané tak vážně, nejsou tolik osobité a nemají specificky vyvinuté vnitřní tradice. Proto jsem hledala menší město poblíž Prahy, kde by se tradice maturitních plesů mohla podobat

¹ Školství v hlavním městě Praze. In: Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xa/skolstvi-v-hlavnim-meste-praze>

té, jakou máme v Českém Krumlově. Po několika neúspěších jsme se rozhodli oslovit střední školu, kterou absolvoval hlavní kameraman našeho štábu. Je to soukromá Střední odborná škola Multimediálních studií v Poděbradech. Spolupráci se nám podařilo domluvit díky několika okolnostem. Jednou z nich byla osobní vazba na školu, kterou jsme díky kameramanovi měli, druhým aspektem byl fakt, že je škola soukromá a vnímala tuto spolupráci jako součást svojí propagace, třetím důvodem bylo to, že studenti mají vztah k multimédiím a přišlo jim lákavé být součástí natáčení dokumentárního filmu. Po dokončení oficiální komunikace s vedením školy jsem nadále komunikovala převážně se studentkou, která měla maturitní ples na starosti. Stala se spojkou mezi mnou a zbytkem třídy, respektive dvou tříd, jejichž maturitní ples byl spojený dohromady. Nejprve jsme třídu navštívili, představili sebe a náš záměr a se všemi si osobně potvrdili, že nikdo nemá s natáčením problém. Poté jsem třídě poslala jednoduchý dotazník, ze kterého jsem se snažila zjistit zaprvé to, kdo je ochoten s námi dělat rozhovor a aktivně se účastnit natáčení, a také základní informace týkající se vztahu studentů k maturitnímu plesu. Na základě výsledků dotazníku jsme vybrali několik studentů, se kterými jsme naplánovali rozhovory. Zajímali mě studenti s různými postoji – ti, kteří se na ples extrémně těšili, ti, kteří se netěšili vůbec, i ti, kterým to bylo tak trochu jedno. Rozhovory se týkaly opět jejich vztahu k maturitnímu plesu, ale tentokrát v konkrétnějších obrysech. Útržky rozhovorů využívám jako citace v této práci, otázky kladené v prvních rozhovorech jsou pro zajímavost obsaženy v rámci příloh.

Co se týče rozhovorů, neinspirovala jsem se žádnou kvalitativní metodou, ale vycházela jsem ze svého žurnalistického vzdělání a zkušenosti. Kladla jsem co nejvíce otevřené a co nejjednodušší otázky. Nechávala jsem respondentům dostatek času na odpověď a nikdy jsem je ve výpovědi nepřerušovala. Před začátkem každého rozhovoru jsem zdůraznila, že není třeba odpovídat plynule ani ihned, protože nejde o rozhovor do televize nebo rozhlasu. Přítomnost kamery v respondentech často vyvolávala pocit, že musí mluvit slušně, spisovně a stručně. Mým úkolem bylo je rozmluvit o těch nejmenších detailech, proto jsem se často a hodně doptávala, abych dala najevo svůj upřímný zájem o informace, které mi sdělují.

Rozhovory mi primárně posloužily jako zdroj informací, ale zároveň byly cestou, jak se studenty navázat bližší vztah. Také nám však trochu nečekaně zprostředkovaly casting protagonistů, tedy hlavních postav našeho filmu. Postupem času jsme si z deseti studentů vybrali čtyři, kteří pro nás byli nejzajímavější a vůči sobě kontrastní a se kterými jsme se později domluvili na tom, že právě skrze jejich prožívání budeme maturitní ples sledovat, tedy vyprávět. Vybírání bylo celkem složité a zdlouhavé. Kritéria výběru spočívala především v tom, aby vybraná osoba měla svoje specifické téma, které se nějakým způsobem dotýká přímo maturitního plesu. Důležitým faktorem bylo však také to, jestli daný člověk dokáže být autentický před kamerou, respektive umět ji nevnímat, nenechat se jí vykolejit a chovat se pokud možno přirozeně. Tato schopnost se ukazovala především ve chvílích, kdy jsme od

studentů při rozhovoru potřebovali úsek jejich výpovědi zopakovat (když ji například přerušil projíždějící vlak za okny). Někteří studenti s tím neměli sebemenší problém, na jiných byly vidět rozpaky, snaha vyhovět nám a říct větu naprosto identicky.

Kromě rozhovorů jsme se studenty natáčeli nácvik jejich slavnostního nástupu a také nácvik půlnočního překvapení jedné ze tříd. Tyto materiály jsme nakonec ve snímku nepoužili, ale procesuálně byly užitečné v tom, že si studenti zvykli na naši přítomnost a přítomnost kamer. Ve snímku jsme dokonce nepoužili ani samotné rozhovory, o kterých jsem původně uvažovala jako o zásadní součásti filmu. Přesto byly pro výsledný produkt naprosto zásadní, skrze ně jsme se mohli dobře připravit na natáčení maturitního plesu, a díky tomu předpovídat konkrétní situace a jednání jednotlivých protagonistů.

V den maturitního plesu, 25. února 2023, jsme dorazili na místo natáčení – kulturního domu v Kolíně – okolo druhé hodiny odpolední, a prakticky ihned jsme začali natáčet. Strávili jsme tedy s maturanty poslední hodiny před zahájením plesu. Naši čtyři vybraní protagonisté měli porty, a tak jsme mohli slyšet jejich rozhovory. Nikdy jsme nenahrávali ani neodposlouchávali ve chvílích, kdy o nás nevěděli. Díky portům jsme snáz mohli zjistit, jak se maturanti cítí, co si mezi sebou říkají a jak se jejich emoce v průběhu plesu mění. Před vypuknutím plesu jsme obešli všechny zaměstnance kulturního domu, aby odsouhlasili, že je můžeme natáčet. Hosté plesu měli informaci o natáčení na vstupenkách. Nemá smysl podrobně popisovat průběh celého natáčení. Důležité však je, že snaha a nutnost situace a obrazy zachytit, nás přiměla k tomu, že jsme se ocitli přímo uprostřed plesového dění a byli jsme velmi blízko mikro-situacím, ve kterých se naši protagonisté v průběhu večera nacházeli.

S maturanty jsme se znovu setkali tři týdny po plese a udělali rozhovory se všemi, se kterými už jsme v minulosti mluvili. Ptali jsme se na to, co je na plese něco překvapilo, jak ples prožívali oni a jejich blízcí a doptávali jsme se na konkrétní situace, kterými jsme byli svědky a potřebovali k nim komentář. Získala jsem tak širokou paletu výpovědí, které mi dávají možnost nahlédnout na jeden konkrétní maturitní ples, kterého jsem se zúčastnila, z různých perspektiv a pochopit třeba i protichůdné názory maturantů.

Střih filmu pro mě byl pro uchopení tématu také naprosto zásadní, během procházení veškerých nasnímaných materiálů jsem si znovu a znovu připomínala charakter plesu a napadala mě témata, která se na něm dají analyzovat. Střih vyžaduje znalost střihačského řemesla, ale také dramaturgické přemýšlení. Právě výběrem záběrů a jejich poskládáním za sebe se utváří dramaturgie filmu, tedy i interpretace události, kterou zkoumám. Při tvorbě dokumentárního filmu autor nutně manipuluje s realitou. Mým cílem bylo 40 minut filmu poskládat tak, aby mohly divákovi dát co nejvíc podobný zážitek tomu, jako by na plese byl s námi, a zároveň mu nabídnout i důležité kontexty, které jsme objevili za něj a které jsou pro

vnímání plesu podstatné. Film je k dispozici ke zhlédnutí na přiloženém médiu na vnitřní straně zadní desky tištěné diplomové práce.

V průběhu procesu tvorby a výzkumu skrze film jsem nahlédla několik vrstev významu události, která mě zajímala. Jednak jsem si připomenula období maturitního ročníku, jeho atmosféru plnou očekávání, stresu, obav, pocitu dokončení jedné fáze života a těšení se na tu novou. Jasně se ale také ukázal jeho ambivalentní charakter plynoucí z toho, že maturanti už jsou dle zákona dospělí lidé, od kterých se jistá míra dospělosti očekává, ale zároveň však stále navštěvují střední školu, jsou pod dohledem pedagogů, kteří kontrolují mimo jiné i to, jestli mají přezůvky a jestli náhodou nekouřili před školou. Bydlí se svými rodiči, kterým většinou musí (samozřejmě ne ze zákona) říkat, v kolik večer přijdou domů, sdělovat jim svoje studijní výsledky a kteří o ně zároveň pečují a diskutují s nimi jejich budoucnost. Je to zvláštní přechodové období, jehož vnitřní napětí jako by se na maturitním plese stalo intenzivnějším.

Kromě výzkumu skrze natáčení filmu jsem navštívila několik dalších maturitních plesů. Ty konající se před natáčením mi mimo jiné sloužily jako inspirační materiál a možnost zapamatovat si obrazy, které se na plesech v různých provedeníh opakuji a které bychom mohli posléze zachytit na kameru. Plesy jsem ale nenavštěvovala pouze z těchto důvodů. Bylo zajímavé a užitečné být totiž přítomná také na takovém plese, ke kterému jsem neměla osobní vztah – nepoutalo mě nic k místu, škole ani k jednomu jedinému maturantovi či maturantce – byla jsem naprosto nezávislým a v jistém smyslu objektivním pozorovatelem. Díky tomu jsem si více dokázala všimnout opakujících se prvků nebo naopak výjimečných interních tradic maturitních plesů. Pozorovala jsem rozličnou atmosféru plesů a pokoušela si všimnout všech performativních aspektů, které událost ovlivňují a které vstříc k publiku komunikují nějakou informaci. Takto jsem navštívila maturitní ples Lepařova Gymnázia v Jičíně (10. února 2023), ples Gymnázia Mensa v Praze (17. února 2023) a ples Biskupského Gymnázia v Hradci Králové (3. března 2023).

Kromě těchto zmíněných plesů vycházím ve své práci také ze zkušenosti vlastního maturitního plesu a všech plesů, které jsem kdy měla možnost navštívit jako host.

Díky platformě *Youtube* a díky zvyku pořizovat z plesů videoklipy či natáčet vlogy, jsem zároveň měla možnost aspoň touto cestou nahlédnout do dalších maturitních plesů a pokud jsem narazila na něco neobvyklého, ověřila jsem si informaci u autora videa.

Časem mě přirozeně začala zájem historie maturitních plesů v České republice, respektive Československu, a jejich původ. Bohužel jsem během bádání narazila na naprostou absenci odborných textů věnujících se dějinám této tradice. V kapitolách věnujících se historii proto vycházím ze studia lokálních kronik, příběhů sourozenců, rodičů a prarodičů mých a mého

okruhu známých, z mých vlastních zkušeností a také z cizojazyčné literatury, která popisuje tradice českému maturitnímu plesu podobné, možná i jemu předcházející.

Cílem této diplomové práce je co nejpodrobněji popsat a analyzovat to, jak vypadá současný český maturitní ples. Na základě popisu jeho performativních prvků, symbolů a významů pak rozebrat, proč se maturitní ples nadále v české kultuře udržuje a jaké hodnoty tato tradice přináší současné společnosti. Téma práce překračuje témata divadelní a zabíhá do historických, antropologických, sociologických i psychologických oborů, ve kterých mi jednoznačně chybí potřebné znalosti. Přesto je myslím pro práci podstatné, že ji píšu právě z divadelního hlediska, s divadelní zkušeností a na divadelní půdě. Ať už při natáčení dokumentárního filmu nebo při analyzování performativních aspektů události, jsem se snažila všimnout si pro divadlo naprosto bytostně důležité materie, a to situace. Ve výsledném střihu filmu nakonec není dodaný jediný voiceover, který by film komentoval, doplňoval informace nebo něco zasazoval do kontextu – jediné, co ve filmu vypráví, jsou situace a obrazy zachycené kamerou. Právě naše blízkost situacím, které na maturitním plese vznikají, respektive naše ocitnutí se přímo v nich nám daly možnost zaznamenat a předat autentickou atmosféru maturitního plesu bez našeho většího zásahu. Analýzou situací, do nichž maturanti přicházejí přímo na plese nebo v jeho blízkém časovém okolí, jsem se pak snažila přijít na to, co jednotlivé body programu plesu znamenají, jak různě je můžeme číst a jakou roli hraje maturitní ples v životech maturantů. Považuji za důležité vnímat performativnost, divadelnost a také umělost sociálních interakcí a událostí do kterých vstupujeme. Právě přes toto uvědomění můžeme pochopit, jaké společenské vzorce vytváříme, jakým jazykem hovoříme a co jím stvrzujeme. Jedině tak budeme moct některé věci konečně odmítnout a začít je dělat jinak.

1. Historie maturitních plesů

Maturitní zkouška a její význam v historii

Maturitní ples se koná v období, kdy studenti střední školy došli do posledního ročníku svého studia a mají před sebou maturitní zkoušku, která by měla být důležitým krokem v jejich životě, krokem k dospělosti, samostatnosti a úspěšné budoucnosti. Označení maturitní zkouška pochází z latinského slova *maturitas*, což znamená dospělost nebo zralost.

Maturitní zkoušky se na našem území (tehdy v Rakousko-Uhersku) začaly konat po zavedení tzv. Exner-Bonitzových reforem v roce 1849, a to pouze na gymnáziích. Maturitní zkouška tehdy sloužila pro vstup na vysokou školu, přijímací zkoušky neexistovaly. Průběh i význam maturitní zkoušky se změnil po roce 1908, po přijetí Marchetových zákonů. Ty zkoušky zjednodušily a jejich cílem bylo zhodnotit míru vzdělání, které student získal na střední škole.² „Změnila se formulace na maturitních vysvědčcích – nebyly uvedeny známky, abiturient byl prohlášen za dospělého trojí formulací: s vyznamenáním, všemi hlasy nebo většinou hlasů.“³ Časem se zkoušce začalo oficiálně nazývat *zkouška dospělosti*. Např. na Gymnáziu Jana Nerudy v Praze zněl kladný verdikt zkušební komise „*Byl uznán dospělým.*“⁴

Dějiny plesových sezón

Maturitní plesy samozřejmě do velké míry vychází z podoby běžných veřejných plesů. Jejich historie sahá až do 15. století, kdy se plesy začaly odehrávat na španělském a francouzském dvoře a byly určeny pro vyšší společenské vrstvy. Až časem se plesy staly zábavou i pro měšťanskou veřejnost. V únoru 1840 se konal první veřejný český bál, odehrával se v Konviktském sále a měl velký politický význam, protože byl chápán jako další krok národního obrození, jeho iniciátorem byl Josef Kajetán Tyl za podpory českých básníků. Ples navštívili čeští intelektuálové, jako například Karel Hynek Mácha nebo Karel Sabina a hovořilo se na něm pouze česky.⁵

V průběhu času se proměňovala i plesová móda, samozřejmě odrážející soudobé umělecké slohy. „*Střídaly se ty střizlivé módní styly s těmi zdobnějšími. A první republika již ustálila*

² KLÍMOVÁ, Jarmila. *Historie maturitní zkoušky (zkoušky dospělosti) v našich zemích do konce 80. let minulého století* [online]. [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://prerovmuzeum.cz/pro-odborniky/vyzkum/vyzkumna-cinnost-oddeleni-spolecenskych-ved/vyzkumy-jednotlivych-pracovniku-ukoncene-i-probihajici/mgr-jarmila-klimova>, s. 1

³ Tamtéž, s. 3

⁴ KUBÍKOVÁ, Věra. *Data z historie Gymnázia Jana Nerudy* [online], [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://www.gjn.cz/wp-content/uploads/2017/11/Data-z-historie-GJN.pdf>, s. 2

⁵ RŮŽENECKÁ, Ludmila, v rozhovoru pro Českou televizi, 7. 2. 2015, [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/relax/1500044-historicka-o-plesech-vejrem-pred-usty-divka-znacila-ze-dostala-polibek>

*takový typ společenských dlouhých šatů,*⁶ říká historička Ludmila Růženecká v rozhovoru pro Českou televizi. Pánská móda byla původně ještě zdobnější než ta dámská, Velká francouzská revoluce se však stala zlomem v tomto módním vývoji. „*Vzor pánskému odívání potom utvořil francouzský venkovský oděv, který byl v tmavých barvách, nosil se zmíněný frak, vesta a kabátec. Střízlivá móda fraku vydržela do dnešních časů,*“⁷ dodává Růženecká. Odívání bylo také závislé na tancích, které se v danou dobu tančili. Například polský tanec kotilion, který se objevil v 17. století, je svým názvem odvozen od šustivé spodničky, polonéza se tančívala v bílých šatech a moderní tance na počátku 20. století začaly zase způsobovat zkracování dámských sukní.⁸

⁶ RŮŽENECKÁ, Ludmila, v rozhovoru pro Českou televizi, 7. 2. 2015, [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/relax/1500044-historicka-o-plesech-vejirem-pred-usty-divka-znacila-ze-dostala-polibek>

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

1.2. Počátek tradice maturitního plesu

Počátek tradice maturitních plesů je velmi těžko dohledatelný, protože maturitní ples spadá do kategorie „zábavy“, tudíž o ní neexistují téměř žádné záznamy v historických dokumentech. Tento samotný fakt napovídá tomu, že maturitní plesy neměly ve svém počátku hluboký význam a nebyly považovány za významný okamžik v životech maturantů. Na začátku psaní této práce jsem se domnívala, že po delším hledání narazím na nějaký relevantní zdroj, který se historii maturitních plesů věnuje. Bohužel se tak nestalo, tudíž jsem musela vycházet pouze ze svého vlastního bádání a relativně limitovaného množství zdrojů, často z veřejných médií. Vzhledem k tomu, že historický výzkum nikdy neměl být hlavním cílem této práce a není ani v mých kompetencích, se mi nepodařilo dohledat skutečný počátek maturitních plesů ani impuls k jejich vzniku. Budu zde tedy sdílet to, co jsem svým vlastním úsilím v průběhu výzkumu byla schopna dohledat.

Nejkonkrétnější informace se mi podařilo dohledat v pobočce Státního archivu v Českém Krumlově, kde jsem mohla nahlédnout do kronik místního gymnázia, tehdy ještě Střední všeobecně vzdělávací školy. V kronikách z konce 50. let žádné záznamy o maturitních plesech nebyly. Tradicí spojenou s maturitou byly pouze maturitní tabla – tedy nástěnky s fotografiemi maturantů a třídních učitelů (viz obrázek 1)

Obrázek 1.
Maturitní tabla SVVŠ z roku 1964. Přímo k němu se pojí zajímavá poznámka v kronice: „Maturitní tabla tentokrát nebyla zveřejněna pro celkový nezájem žactva a pro jejich špatnou úpravu.“

Zdroj: *Kronika SVVŠ z let 1965-1968, kart. 179, Fond Gymnázia Český Krumlov, SOKA ČK*

Až v roce 1966 se objevuje zmínka o plese pořádaném školou. „19. února uspořádala SVVŠ (Střední všeobecně vzdělávací škola, pozn. aut.) spolu s SRPŠ (Sdružení rodičů a přátel školy, pozn. aut.) HJ ČSM (Hlavní jednotka Českého svazu mládeže, pozn. aut.) ples na Střelnici v Klubu mládeže. Na plese byla uspořádána tombola, dotovaná cenami od jednotlivých národních podniků ve městě. Nejvíce cen věnovaly Komunální služby města Č.

*Krumlova. Zábava byla dobrá, prostředí srdečné. Ples se vydařil.*⁹ Je to první zmínka o plese, který pořádala škola, ale prozatím bez jakékoli náplně týkající se maturitních ročníků. O rok později už je situace jiná. „10. února uspořádali studenti 3. ročníků maturitní ples v Klubu mládeže na Střelnici. Plesu se zúčastnili především rodiče studentů a jejich hosté.“¹⁰ O týden později se ale konal druhý ples, o kterém se v kronice píše jako o „II.

reprezentačním“, tudíž tradicí navazujícím na ten v roce 1966. Dle popisu v kronice připomínal ples svým programem náplň maturitního plesu, jak ho známe dnes. „Ples se těšil velkému zájmu a byl hojně navštíven. V pěkně vyzdobeném prostředí Klubu mládeže byl zahájen slavnostní polonézou, kterou nacvičovali studenti SVVŠ. (...) Součástí plesu bylo rovněž slavnostní stužkování 65 maturantů. Pěkné prostředí, příjemná hudba a srdečné ovzduší vyvolalo příznivý ohlas a přispělo tak k úspěchu II. reprezentačního plesu SVVŠ.“¹¹

V dalším roce, 1968, už se o plese píše jako o tradičním. Plesu se však nepřipisoval žádný důležitý význam. Symboliku v sobě spíše neslo předávání maturitních vysvědčení, které se tradičně konalo v Maškarním sále. V článku z regionálních novin v roce 1975, kdy už tato tradice trvala téměř deset let, autor popisuje krom samotného průběhu události i její symbolický význam: „Slova se ujal předseda MěstNV Ladislav Hoda. Zdůraznil tento důležitý okamžik v životě mladých lidí, kdy po čtyřletém usilovném studiu nastupují samostatnou cestu životem a kdy se v praxi ukáže, jak dalece je škola pro život a práci v socialistické společnosti vybavila.“ Autor článku rovněž zmiňuje emoce, které akt vyvolal v rodičích: „Mnozí rodiče se neubránili slzám dojetí, když jejich ratolesti obdržely svá maturitní vysvědčení a dárek MěstNV – knihu Vltava.“¹²

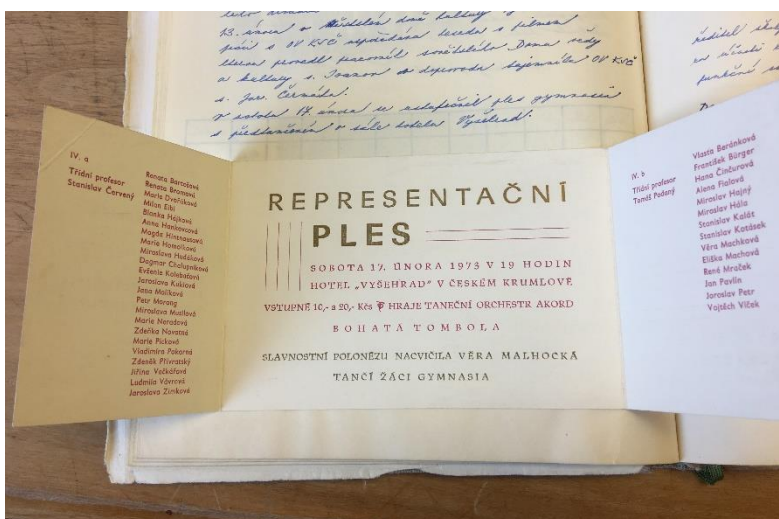
Ze zápisů v kronice v následujících letech je patrné, že ples se stužkováním maturantů se stal tradiční únorovou událostí. Měl ustálenou podobu a program, začalo se mu říkat „maturitní“ (přestože na oficiální pozvánce bylo stále „reprezentační“) a maturanti v něm hráli podstatnou roli – což se ukazuje např. na tom, že na pozvánce na ples byly vytištěny kromě jiných informací i jména maturantů, kteří se budou stužkovat (viz obrázek 2)

⁹ Státní okresní archiv Český Krumlov, Fond Gymnázia Český Krumlov, kart. 179, Kronika Střední všeobecně vzdělávací školy z let 1965-1968

¹⁰ Státní okresní archiv Český Krumlov, Fond Gymnázia Český Krumlov, kart. 179, Kronika Střední všeobecně vzdělávací školy z let 1965-1968

¹¹ Tamtéž.

¹² Státní okresní archiv Český Krumlov, Fond Gymnázia Český Krumlov, kart. 179, Kronika Střední všeobecně vzdělávací školy z let 1968-1980

Obrázek 2.
Pozvánka na českokrumlovský maturitní ples v roce 1973.

Zdroj: *Kronika SVVŠ z let 1968-1980, kart. 179, Fond Gymnázia Český Krumlov, SOKA ČK*

V roce 1975 je v kronice k plesu poznamenáno: „V pátek 21. února 1975 konán maturitní ples. Uveden polonézou, proslovem ředitele školy, velkému zájmu se těšilo tradiční stužkování maturantů.“¹³ Z plesu se tak během necelých deseti let stala oblíbená tradice s daným programem a zvyklostmi.

Tento vývoj maturitního plesu se však týká pouze a konkrétně města Český Krumlov. Z kronikových záznamů není jasné, z jakého impulsu plesy vznikly a proč se začaly konat. Informace z jiných koutů republiky jsem se snažila získat přes své známé a paměti jejich rodičů či prarodičů – vyplynulo z nich, že v různých koutech Československa byla situace jiná. Např. na Plzeňsku se plesy konaly už na konci padesátých let: „Mám pro tebe vzkaz od mojí babi, maturantky r.1958, na Plzeňsku se evidentně drží tahle událost ještě déle, protože ona nebyla první, ale bylo to i nějakou dobu před tím. Prý to byla opravdu velmi slavnostní událost, kdy probíhalo stužkování šerpami a taky tam tančili polonézu.“¹⁴ V jiných krajích se dle mých zdrojů v padesátých letech maturitní plesy nekonaly s politickým odůvodněním, že plesy patří do buržoazní společnosti. Specifický příběh nabízí další respondent: „Volal jsem babičce, maturovala 1962 v Mohelnici (když v roce 1958 nastoupila, byly tam ještě rozstřílený baráky a dvojjazyčné nápisy, protože byly v tzv. jazykovém ostrůvku, sudetské enklávě, kterých bylo na Hané nespočet) a prý nic jako maturitní plesy neexistovalo, a ani nikdo netušil, že by vůbec existovat mohly. Měli ale maturitní večírek, kdy se spolu s učiteli pilo a tančilo. Když kapela začala hrát písničku Šel chlapec na procházku, rozhodla se babička si vystřelit z třídního učitele, vyzvala ho k tanci, a v části písničky, kde se zpívá, že chlapec potkal děvče, které mu uvázalo mašli do vlasů, vytáhla babička mašli z kapsy a plešatému třídnímu ji uvázala za ucho.“¹⁵ Přestože historika nepochází z maturitního plesu, ale z maturitního večírku (které se dodnes konají vzápětí po složení maturitní zkoušky),

¹³ Státní okresní archiv Český Krumlov, Fond Gymnázia Český Krumlov, kart. 179, Kronika Střední všeobecně vzdělávací školy z let 1968-1980

¹⁴ Respondentka 1

¹⁵ Respondent 2

dobře popisuje speciální a uvolněnou atmosféru, která na akcích oslavujících akt maturity vzniká. Pedagogové a studenti se možná poprvé ocitají společně v prostředí, které je určeno zábavě, možná poprvé se vidí v jiných oděvech než běžně a dovolí si překročit hranice nastavené rámcem „učitel a žák“. Jana Karlová ve své knize *Slavnosti a rituály* výstižně shrnuje, že všichni autoři věnující se problematice rituálů, mezi které patří například Victor W. Turner, Mircea Eliade nebo Arnold Van Gennep, „hovoří v souvislosti se svátečním časem o dočasných změnách pravidel, porušení nebo převrácení sociální hierarchie, kulturního řádu.“¹⁶ Této slavnosti, uvolněné atmosféře se budu věnovat podrobněji v následujících kapitolách.

¹⁶ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5. s. 40-41

1.3. Vývoj maturitního plesu do současnosti

Ani v popisu dalšího vývoje maturitních plesů se nemám možnost opřít o kvalitní literaturu nebo historické prameny. Moje úvahy jsou tak často založeny spíše na spojování různých kontextů a mých vlastních domněnkách.

Jak vyplývá například z českokrumlovských kronik, vývoj maturitního plesu v čase komunistické totality v Československu nebyl nijak závratný. Přestože Československo nebylo od západního světa nepropustně odříznuté, vliv západní popkultury se konkrétně na tradici maturitního plesu nijak zásadně neprojevoval. Důležité však bylo pokračování v tradici a její upevnění. Velký všeobecný zlom přišel v 90. letech, kdy se díky sametové revoluci a pádu komunistického režimu otevřely hranice. Státem plánované hospodářství se změnilo na ekonomiku řízenou volným trhem a na zdejší kulturu i styl života začala mít velký dopad popkultura západního světa. Ve Spojených státech amerických má výraznou tradici tzv. *promenade dance*, zkráceně řečeno *prom*. Je to ples či spíše taneční party, kterou pořádají střední školy na konci školního roku, těsně před letními prázdninami, pro studenty vyšších ročníků. Může být více nebo méně formální – chlapi běžně nosí černý oblek nebo méně formální obleky, dívky mají večerní róbu. Důležitou součástí *promu* je zvolení krále a královny plesu, kteří jsou voleni dle popularity, ale také dle svých studijních výsledků a zapojení se do různých školních aktivit.¹⁷ První americký *promenade dance* se konal pravděpodobně na konci 19. století, běžnější tradicí začal být až ve 20. letech 20. století a jeho největší rozkvět se odehrál ve 30. a 40. letech.¹⁸ *Promu* však v tradici předcházely tzv. plesy debutantek, kterým se budu věnovat ve zvláštní kapitole. Plesy debutantek byly určeny vyšší vrstvě společnosti a *proms* měly být obvyčejnější náhražkou této slavnostní události pro střední třídu.¹⁹

Tradice v lecčems podobné českému maturitnímu plesu se pořádají v různých koutech světa, vzor amerického *promu* však trochu vyčnívá mezi ostatními, a to díky televizním pořadům a filmům, ve kterých se tyto školní plesy ukazují. Nemůžu však prokazatelně tvrdit, že americký *prom* měl nebo má skutečný vliv na vývoj českého maturitního plesu. Pouze tak předpokládám z vlastní zkušenosti a z podobností, které mezi americkým *promem* a současnou podobnou českého maturitního plesu existují. Za důležitý považuji také narativ,

¹⁷ *Prom*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Prom>

¹⁸ FINE, Camille. *Debutante balls, sweaty gyms and outrageous promposals: Photos tell America's prom story*. USA today [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/life/2023/05/10/evolution-of-american-proms-history/70180370007/>

¹⁹ Tamtéž.

který kolem *proms* ve filmech bývá. Je to nezapomenutelná party, večírek, na kterém se dějí zásadní zápletky, ať už pozitivního či negativního charakteru. Dobrým příkladem je slavná romantická komedie *Mean girls* (v češtině *Protivný sprostý holky*) z roku 2004 – *prom* je zde naprosto zásadní scénou filmu. Hlavní hrdinka a v daný moment také outsiderska příběhu nečekaně získá titul královny plesu a díky svému empatickému proslovu na pódiu se usmíruje se svými přáteli i s celou školou, a nakonec se políbí se svým vysněným klukem. Filmů, ve kterých je *prom* důležitou součástí hlavního příběhu je spousta, např. *Carrie* (1976), kde se *prom* stává dějištěm hororu, *Blockers* (2018), kde chtějí dívky využít příležitost *promu* ke ztrátě panenství, *F the Proms* (2017), kde se kamarádi usmíří díky bojkotu *promu* nebo *High School Musical 3: Senior Year* (2008), ve kterém se sice nikdy samotný *prom* neukáže, ale pochází z něj píseň s příznačným názvem *A Night To Remember*, která tematizuje přípravování se na *prom*.²⁰ Zmínila jsem zde jen zlomek kinematografických snímků, které s motivem *promu* pracují. Prom night (plesová noc) je zkrátka jedinečná a legendární, je událostí, na kterou by studenti nikdy neměli zapomenout. Otázkou je, zda je tomu tak doopravdy, nebo jsou tyto pojmy pouze rétorikou, která je se středoškolskými plesy spjatá. „*Je to chvíle, která je nejbliž romantické představě života,*“²¹ říká Francin Pascal, americká spisovatelka, slavná díky svým novelám *Sweet Valley High* zaměřeným na středoškolskou mládež.

Domnívám se, že právě americký prom mohl být impulsem pro postupnou proměnu maturitních plesů v devadesátých letech a následně v nultých letech 21. století u nás. A to jak skrze inspiraci samotných studentů, tak skrze inspiraci firem, které maturitním plesům dodávají své zboží a služby. Nedochozí však k proměně přímo programu či struktury maturitního plesu, spíše k proměně jeho atmosféry, velkoleposti, a také významu, který jako by rostl paralelně s bohatnutím plesu.

Velkou roli v proměně maturitních plesů hraje tržní ekonomika, díky které začaly vznikat firmy soustředící se pouze na maturitní plesy, podobně jako se tomu stalo například u svateb nebo jiných eventů. Díky tomu se plesy stávají neustále velkolepějšími, slavnostnějšími, a tedy i dražšími událostmi. Existuje velká spousta firem, které mají svoje podnikání založené na pořádání maturitních plesů nebo dodávání zboží a služeb, které jsou pro ples potřebné. Dodávají maturitní šerpy, maturitní skleničky, zajišťují foto-koutky, červený koberec, výzdobu sálu nebo videozáznam plesu (*viz obrázek 3*). Maturanti si dokonce mohou zaplatit koordinátora plesu, který by měl vše zorganizovat za ně.

²⁰ FUENTES, Tamara a Stacey GRANT. 21 Movies About Prom That'll Get You Pumped for the Big Night. Seventeen: The Free Encyclopedia [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://www.seventeen.com/celebrity/movies-tv/g30987224/prom-movie/>

²¹ FINE, Camille. *Debutante balls, sweaty gyms and outrageous promposals: Photos tell America's prom story.* USA today [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/life/2023/05/10/evolution-of-american-proms-history/70180370007/>. Překlad Marta Hermannová

Tyto možnosti většinou studenti v různé míře využívají. Firmy svou nabídkou přirozeně tlačí na maturanty, kteří nabídky využívají a díky tomu jsou programy plesu stále naplněnější a profesionálnější. V rétorice firem lze také upozorovat odkazy na americký prom nebo podobná slovní spojení, která jsem zmiňovala výše. Ocituji zde pár příkladů:

„Plesy jsou bezesporu nejkrásnější a nejoriginálnějším dnem každého maturanta.“²²

„V organizaci Summer promů, alias letních plesů, jsme jednička.“²³

„...a podívejte se, jak může být váš večer dokonalý.“²⁴

„Maturitní ples je jednou za život a každý na něj chce vzpomínat v tom nejlepším.“²⁵

„Chcete, aby byl váš ples nezapomenutelný a originální?“²⁶

Je otázkou, zda jsou tyto firmy pro tradici maturitních plesů přínosem. Na jedné straně se zaslouhují o to, že se tradice maturitních plesů stále drží a že se vyvíjí. Také umožňují studentům užít si svůj večer bez starostí a bez velké zodpovědnosti. „Když si to organizují sami, zpravidla je tam nějaká hlavní trojice zástupců třídy, kteří během plesu lítají, řeší a kontrolují: jestli se u vstupu páskuje, jestli už přijel moderátor, jestli kapela neodešla na pivo, když zrovna neměla... S námi jim stres odpadá a ples si užijí i oni,“²⁷ komentuje tuto stránku věci zakladatelka agentury *Bezva maturák* Adéla Marková v rozhovoru pro iDNES.

²² *My Prom* [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://myprom.cz/>

²³ tamtéž

²⁴ tamtéž

²⁵ *Pro Maturák* [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://www.promaturak.cz/>

²⁶ *Bezva Maturák* [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://bezvamaturak.cz/>

²⁷ MALINDA, Jan. *Nazí studenti, konfety nebo holení hlav. Z maturitních plesů se stává show.* iDNES [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/maturitni-ples-skola-studenti-pulnocni-prekvapeni-vystoupeni.A230301_171136_modni-trendy_kori

Firmy však zároveň způsobují jistou globalizaci maturitních plesů. Zvláště v případě, kdy firma převezme kompletní koordinaci plesu. Z maturitních plesů se pak vytrácí se jejich osobitost, lokální charakter a také jejich sympatická nedokonalost způsobená právě tím, že ples organizují studenti.

Konkrétní podoby jednotlivých maturitních plesů se od sebe samozřejmě liší, což je dané buď tradicí konkrétní střední školy, zeměpisnou oblastí nebo přímo třídou, která ples organizuje. Přesto všechno jsou si maturitní plesy svou základní náplní velmi podobné. Pokusím se program a atmosféru maturitního plesu popsat v jejich různých variantách.

2. Scénář maturitního plesu

Událost maturitního plesu nelze popsat objektivně. Nejen že každý maturitní ples je jedinečný, což je dané regionálními zvyklostmi, tradicí školy, konkrétním datem plesu, ale i lidmi, kteří ples organizují a kteří se ho účastní. Ale i moje percepce plesu je naprosto subjektivní – záleží na tom, s čím na ples přicházím, jestli na něm někoho znám, co z programu se mi podaří zastihnout, a co mi naopak unikne. Proto na začátek této kapitoly uvedu obecně platnou strukturu maturitního plesu – respektive jeho scénář, který má sloužit pouze pro zorientování se v tom, jak zhruba maturitní plesy probíhají.

Pro tento účel využiji programu svého vlastního maturitního plesu, který se konal 13. ledna 2017.

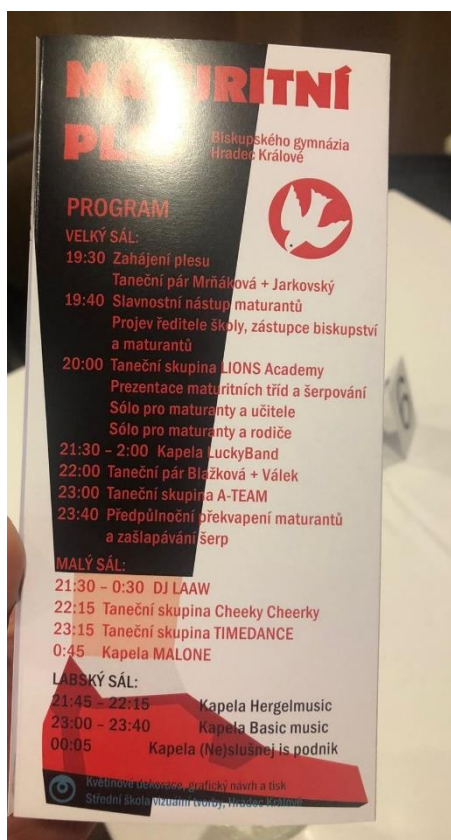
- 19:20 slavnostní zahájení plesu
- 19:25 předtančení – standardní a latinskoamerické tance
- 19:40 nástup a šerpování maturantů
- 21:00 zahájení prodeje a výdeje tomboly
- 21:00 učitelská a rodičovská volenka
- 21:55 vylosování vítěze křížovkářské bojovky
- 22:00 Kuba Lukáč a jeho autorské písničky
- 22:15 promítání maturitního videa
- 00:00 půlnoční překvapení
- 02:00 konec plesu

A rovněž zde uveřejňuji program plesu SOŠ multimediálních studií Poděbrady, který se konal 25. února 2023.

- 19:00 Oficiální začátek – přivítání diváků/sponzorů
- 19:45 Nástup
 - Proslov ředitele školy Ing. Zbyňkem Lukavcem
 - Proslov zástupců tříd
- 20:00 Taneční vystoupení skupiny DSA Plaňany
- 20:20 Šerpování
 - Po šerpování studentů jdou zástupci třídy předat šerpy a dárky šerpujícím a odvedou je k sobě na focení + přípitek*
 - Poté se uklízí.*
- 22:00 Vyhlášení tomboly
- 00:00 Půlnoční překvapení a zašlapávání šerp
- 02:00 Konec plesu

Kromě těchto dvou interních scénářů zveřejňuji ještě program plesu maturitního plesu Biskupského gymnázia v Hradci Králové, který se konal 3. března 2023, který je o něco bohatší, přikládám také fotografii programu (*viz obrázek 4*).

- 19:30 Zahájení plesu
 - Taneční pár Mrňáková + Jarkovský
- 19:40 Slavnostní nástup maturantů
 - Projev ředitele školy, zástupce biskupství a maturantů
- 20:00 Taneční skupina LIONS Academy
 - Prezentace maturitních tříd a šerpování
 - Sólo pro maturanty a učitele
 - Sólo pro maturanty a rodiče
- 21:30 – 2:00 Kapela LuckyBand
- 22:00 Taneční pár Blažková + Válek
- 23:00 Taneční skupina A-TEAM
- 23:40 Půlnoční překvapení maturantů a zašlapávání šerp

Přestože nemůžu tvrdit, že by programy plesů a už vůbec ne jejich průběhy byly vždy stejné, jistá základní struktura plesu bývá podobná napříč školami i různými regiony. To je dané právě dlouholetou tradicí maturitních plesů u nás, která sestává jak z tradice plesu jako takového, tak z tradice specifických maturitních rituálů, které jsou do programu plesu zařazeny a zpravidla se těší největšímu zájmu publika.

Obrázek 4. Program plesu Biskupského Gymnázia v Hradci Králové, 3. března 2023.

Zdroj: Judita Brodská

3. Co označuje pojem „performativní“?

Pojem „performativní“ zavedl John L. Austin.²⁸ „Zjistil, že vyřčené věty nemusí sloužit pouze k vyjádření sdělení, a tedy jako tvrzení, ale bývají často úzce spjaty s konáním, čímž vymezil základní rozdíl mezi konstativní a performativní výpovědí,²⁹ popisuje Erika Fischer-Lichte v knize *Estetika performativity*. Vše vysvětluje na příkladu věty: „Křtím tuto loď jménem Královna Alžběta.“ Pokud tuto větu pronesu, nesdělují pouze informaci, ale měním skrze ni skutečnost.³⁰ Stejným příkladem může být například věta: „omlouvám se,“ nebo „slibuji“. Slova v tuto chvíli překračují svou základní funkci – informovat. A mají jiný – skutečnost transformující účinek. Austin však dodává důležitou okolnost. Vyřčení takových slov bývá často rozhodujícím momentem k uskutečnění daného aktu, ale téměř nikdy se nestává, že by vypovězení slov bylo „jediným, čeho je třeba k tomu, aby byl daný akt pokládán za vykonaný.“³¹ Slovo tedy musí být součástí komplexu různých činů, kontextů a vazeb, které dohromady umožňují něco změnit.

Pro analýzu performativních aspektů maturitního plesu je pro mě velmi důležité užití pojmu, jak s ním pracuje Judith Butlerová ve své studii z roku 1988 *Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory*. Butlerová se nesnaží vysvětlit pojem performativní a neužívá ho v divadelní teorii. Využívá pojmu k definování toho, jak vnímat gender a genderovou identitu. Přesto jsou její poznatky podstatné i zpětnovazebně, tedy pro divadelní teorii. Pojem performativní používá pro pojmenování fyzických jednání, kterými člověk determinuje svou genderovou, nebo i jinou, identitu. „Fyzická jednání, označená jako performativní, nejsou vyjádřením nějaké pevně dané identity – ta se naopak utváří až jejich realizací.“³² A jak poznamenává Fischer-Lichte, přestože se toto vysvětlení pojmu může zdát vzdálené od austinovského pojetí, oba mají společné to, že byly způsobeny „vytržením pojmu performativní z kontextu mluvních aktů a jeho přenesením do oblasti fyzických jednání.“³³ Pokud se na událost maturitního plesu díváme jako na prezentaci maturitního ročníku a sebereprezentaci každého jednotlivého maturanta, jsou performativní jednání maturantů způsobem utváření vlastní identity v daný moment na daném místě pro dané publikum.

²⁸ FISCHER-LICHTE, Erika. *Estetika performativity*. Mníšek pod Brdy: Na konáři, 2011. Teorie (Na konáři). ISBN 978-80-904487-2-8. s. 29

²⁹ Tamtéž, s. 30

³⁰ Tamtéž, s. 30

³¹ AUSTIN, J. L. *Jak udělat něco slovy*. Přeložil Jiří PECHAR a kol. Praha: Filosofia, 2000. Základní filosofické texty. ISBN 80-7007-133-8. s. 25

³² FISCHER-LICHTE, Erika. *Estetika performativity*. Mníšek pod Brdy: Na konáři, 2011. Teorie (Na konáři). ISBN 978-80-904487-2-8, s. 34

³³ Tamtéž, s. 34

V současné době pracuje divadelní věda s pojmem performance i mimo oblast divadla, a to pro pojmenovávání kulturních událostí, jakými jsou pohřby, svatby, slavnosti všeho druhu, ale i sportovní utkání nebo soudní líčení. U těchto kulturních performancí či rituálů můžeme sledovat rysy, které považujeme za divadlu vlastní, například u svatebního obřadu je to „kostýmování ženicha a nevěsty, důsledné strukturování obřadu na základě scénáře události, výrazné aktérství oddávaných a toho, jenž provádí obřad.“³⁴

Performativnost jednání se však netýká pouze těchto specifických událostí, které mají transformativní účinek nebo sváteční charakter. Můžeme ho pozorovat v jakékoli situaci, která má aktéra a diváka, jednodušeji řečeno kdekoli tam, kde je někdo někým sledován při jakékoli činnosti. „Performativnost je rysem mnoha lidských aktivit, realizovaných v přítomnosti dalších lidí. Performativnost jednání se více či méně projevuje vlastně všude, kde máme co dělat s člověkem jednajícím v kolektivu.“³⁵

Přestože v této kapitole cituji myšlenky Judith Butlerové, v práci dále vycházím i z publikace Ervinga Goffmana, jehož teorie je založená na předpokladu, že jedinec jedná tak, „aby záměrně či nezáměrně působil, čímž v ostatních naopak vyvolá nějaký dojem.“³⁶ Je důležité zmínit, že Butlerová a Goffman si ve svých teoriích z podstaty oponují. Butlerová vysvětluje performativitu jako fyzická jednání, která v přítomném čase utvářejí identitu jedince, přičemž jedinec nemá možnost mít toto utváření plně pod kontrolou, protože zároveň podléhá společenské normativitě, stvrzuje ji a zároveň ji svým fyzickým opakováním jednotlivých gest částečně nabourává. To jde přímo proti Goffmanovu tvrzení, podle kterého má jedinec vůli, záměr a možnost se rozhodovat, jaké role a jak bude pro okolí „přehrávat“, jak sám sebe pro okolí vyjádří a co potlačí, jak na své okolí zapůsobí, jak pro svět vyjádří své já. „Expresivita stojí v tomto směru v přímém protikladu k performativitě.“³⁷

³⁴ MUSILOVÁ, Martina. *Teatralita veřejných událostí – uvedení do problematiky*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 9-24. ISSN 1803-845X. s. 13

³⁵ KOLANKIEWICZ, Leszek. *Ku antropologii widowisk* [Úvod k antropologii podívaných], převzato z MUSILOVÁ, Martina. *Teatralita veřejných událostí – uvedení do problematiky*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 9-24. ISSN 1803-845X. s. 16

³⁶ GOFFMAN, Erving. *Všichni hrajeme divadlo: seberepresentace v každodenním životě*. Přeložila Milada MCGRATHOVÁ. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1342-0. s. 14

³⁷ FISCHER-LICHTE, Erika. *Estetika performativity*. Přeložila Markéta PALOCHOVÁ. Mníšek pod Brdy: Na konáři, 2011. Teorie (Na konáři). ISBN 978-80-904487-2-8. s. 34

4. Diváci, aktéři a role maturanta na maturitním plese

Studenti maturitního ročníku se na svém maturitním plese ocitají ve specifické roli. Nejen že se konaná událost točí především kolem nich samotných, ale oni jsou také těmi, kdo celý ples připravili a zrealizovali. Pozornost, která na ně míří ze stran publika, je obrovská. Zaprvé jsou hodnoceni jako jednotlivci, zadruhé jako třídní kolektiv a zatřetí jako organizátoři plesu. Celý večer má velmi specifickou, občas až přehnaně slavnostní atmosféru a maturanti jsou vnímáni jako hvězdy večera. Jsou zahrnováni potlesky ve všech situacích, které to jenom trochu dovolují. Od chvíle, kdy na sobě mají maturanti šerpu, jsou navíc velmi dobře rozpoznatelní od ostatních návštěvníků plesu – šerpa na ně poukazuje, jistým způsobem je dává na odiv.

„Základom našej denno-dennej komunikácie je výmena informácií, ktorá môže nastať len vďaka tomu, že si navzájom predávame úlohu rečníka a poslucháča,“³⁸ píše Viktor Černický v článku *Aktéri a diváci verejných udalostí*, který se mimo jiné opírá o teorii Ervinga Goffmanna. Když jeden mluví, druhý je záměrně pasivnější, aby mohl naslouchat. Takto si dva lidé ve vzájemné interakci neustále předávají roli aktéra a diváka. Přičemž v komunikaci nejsou důležitá pouze slova, ale také jejich intonace, řeč těla a kontext. Pokud se i v tak v banální situaci jakou je rozhovor mezi dvěma lidmi neustále mění role aktéra a diváka, je jasné, že během veřejné události, jakou je maturitní ples, se aktéři a diváci nedají rozdělit do dvou neměnných celků, ale v průběhu času se budou neustále proměňovat a přebírat role.³⁹ Pokud tedy chceme určit, kdo je aktérem a kdo divákem, musíme rozebrat *„každú jednotlivú interakciu v konkrétnych časových úsekoch udalostí.“⁴⁰*

Hlavními a nejčastějšími aktéry maturitního plesu jsou přirozeně maturanti, kvůli kterým se celá akce koná a na které se všichni přišli podívat. Nejsou to ale pouze maturanti, kteří jsou centrem pozornosti a kteří jsou v probíhajících interakcích vždy těmi aktivnějšími. Za aktéry můžeme považovat i moderátora plesu, který publikum – do kterého v tomto případě a z tohoto hlediska patří i maturanti – provází večerem a komentuje vzniklé situace. Důležitým aktérem je i kapela, která udává hudební dramaturgii večera, čímž v komunikaci rovněž přebírá aktivní roli. Aktéry se ale v konkrétních situacích stávají i ti, které bychom nazvali hosty plesu nebo dokonce jeho „diváky“. Jasným příkladem je situace tance s rodiči – na tanečním parketu, pomyslném jevišti, se ocitají maturanti spolu se svými rodiči, společně naplňují ústřední bod programu plesu a všichni dohromady jsou tedy pro tuto chvíli aktéry. Podobně se pedagogové stávají aktéry ve chvíli, kdy svým studentům a studentkám předávají šerpy – maturanti se stávají, byť na malý moment, pasivnějšími a pedagogové jsou

³⁸ ČERNICKÝ, Viktor. *Aktéri a diváci verejných udalostí*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 259-264. ISSN 1803-845X. s. 259

³⁹ Tamtéž, s. 260

⁴⁰ Tamtéž, s. 260

ve středu hlavního dění. Proměnlivost rolí aktéra a diváka je však jen z jedné z charakteristik veřejné události, jakou je maturitní ples. Důležitá je také vrstevnatost publika, které tu vzniká.

Pro její nastínění jsem si vybrala situaci šerpování. Během něj totiž vznikají tři základní kategorie diváků – první kategorii tvoří samotní maturanti stojící ve špalíru, kteří právě šerpovaného maturanta sledují a podporují. Druhou kategorií diváctva jsou lidé, kteří konkrétního maturanta znají, tudíž ho výrazně podporují, skandují jeho jméno, mají pro něj připravené konfety nebo transparenty. Také umí číst v jednotlivých performativních projevech maturantovu osobnost – rozumí komentářům, interním vtipům nebo výběru písně. Třetí kategorií diváků jsou lidé, kteří konkrétního maturanta nebo maturantku neznají a šerpování je jejich první seznámení se s ním či s ní. Tato kategorie diváků si o maturantovi vytváří obrázek pouze na základě šerpování – tedy na základě jeho vzhledu, pár vět, které přečte moderátor, písničky, která hraje jako doprovod a fyzického jednání samotného maturanta. Každá z těchto tří kategorií publika má naprosto odlišný kontext, a je tedy pravděpodobné, že každá z nich čte maturantovo šerpování odlišným způsobem. Rovněž je důležité, že (mnou nazvaná) třetí kategorie publika může jako aktéry situace chápat kromě maturantů samotných i (mnou nazvanou) první nebo druhou kategorii diváctva. Vrstevnatost publika je tedy daleko bohatější a komplikovanější, záleží totiž také na tom, z jaké (divácké) pozice interakci hodnotíme. *„Okrem svojej premenlivosti, ktorá závisí od vzájomnej komunikácie účastníkov, ovplyvňuje rozlišovanie funkcií aj prítomnosti ďalších vrstiev vnímania udalosti vonkajšími pozorovateľmi, pričom každý pozorovateľ môže delenie na divákov a aktérov redefinovať. To nás privádza k poznaniu, že každý jednotlivec môže byť potenciálne v roli diváka aj aktéra roveň, a to v akomkoľvek časovom výseku interakcie. To, ako ho pomenujeme, záleží na našom ohraničení interakcie po určitú rovinu vonkajšieho vnímania a vylúčenia ostatných vrstiev diváctva.“⁴¹*

Důležitou součástí publika jsou také ti, kteří událost zaznamenávají – tedy fotograf/ka či kameraman/ka maturitního plesu. Oni sami se ocitají ve zvláštní pozici diváků a aktérů zároveň, podstatné však je, že jsou také zprostředkovateli obsahu, který se dostane k dalšímu publiku, tomu existujícím v mediálním prostoru. V současné době, kdy naprostá většina lidí vlastní smartphone a může nepřetržitě pořizovat fotky nebo videa se těmito zprostředkovateli stávají téměř všichni. Přesto je úloha oficiálních fotografů či kameramanů v něčem specifická – svou přítomností dodávají akci na důležitosti a prestiži.

Publikum existující ve virtuálním světě považuji za velmi důležité. Mnoho maturantů a maturantek sdílí fotografie ze svého maturitního plesu na svých sociálních sítích. Jejich motivace je samozřejmě různá. Jednou z nich může být to, že jsou to fotografie od

⁴¹ ČERNICKÝ, Viktor. *Aktéri a diváci verejných udalostí*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 259-264. ISSN 1803-845X. s. 260-261

profesionálního fotografa a oni samotní na nich vypadají krásně a neobvykle. Cílem zveřejnění fotek může být však také touha svým sledujícím oznámit, že měli maturitní ples, tedy dosáhli tohoto životního momentu a mají před sebou posledních pár měsíců na střední škole. Jelikož na Instagramu sleduji některé studenty ze SŠO v Poděbradech, s nimiž jsme natáčeli, vím, že mnozí z nich své účty fotkami z plesu přímo zahrnuli. A to i ti, kteří o maturitním plese hovořili jako o něčem, co nepovažují za důležité. Na sociálních sítích vypadala realita naprosto jinak.

Publikum maturitního plesu je tedy nejen mnohohrstevnaté a proměňující se, ale sahá daleko za hranice fyzického prostoru tanečních sálů a kulturních institucí, ve kterých se plesy odehrávají. Spoustu tříd si ze svého maturitního plesu nechává udělat profesionální sestřih na památku, který však bývá veřejně umístěn ke zhlédnutí na platformě Youtube. Kdokoli se tak může podívat na několikaminutové video, které ples i maturanty prezentuje v jejich největší kráse a dokonalosti. Na tato videa se bezesporu dívají i mladší studenti, které jejich maturitní ples teprve čeká, a mohou ho brát jako vzor, který se budou při plánování svého plesu snažit napodobit.

5. Subjektivní popis události a její performativní aspekty

Místo konání plesu

Maturitní plesy se až na výjimky (např. způsobené covidem) konají v rámci plesové sezóny, tedy během zimního nebo jarního období, několik měsíců před samotnou maturitou. Ples je tedy takovým předvojem maturity, oslavou něčeho, co je teprve před námi, což plesu dodává atmosféru prozatímní bezstarostnosti a velkého očekávání.

Maturitní plesy se konají v esteticky rozmanitých prostorách – místa, ve kterých jsem zažila maturitní ples, se lišila mírou stáří, honosnosti nebo velikosti. Můj maturitní ples se například konal v Zámecké jízdárně patřící do areálu Hradu a zámku Český Krumlov, tedy v prostoru velmi slavnostním a důstojným. Hodně maturitních plesů se však koná v kulturních domech, jejichž stavba je často datovaná v minulém století, což plesu na honosnosti ubírá a přidává spíše charakter lidové zábavy. Konkrétní prostor jistě plesu dodává specifickou atmosféru, ale nemyslím si, že by ples samotný nějak výrazně ovlivňoval.

Výrazně podobné však bývá uspořádání prostoru určeného pro konání plesu, je totiž funkční a slouží jednotlivým složkám programu. K maturitnímu plesu je potřeba celkem velký sál s tanečním parketem, podium, na kterém hraje hudební těleso a vystupuje moderátor a celkem velké množství stolů se židlemi, které celý sál obklopují. Důležité je také zázemí, ve kterém se mohou maturanti převléknout, občerstvit nebo jen trávit čas. I tady samozřejmě existují výjimky, například plesy Obchodní akademie Teplice probíhají v Krušnohorském divadle v Teplicích a hlavní části programu (jako je např. šerpování maturantů), probíhají na jevišti divadla, přičemž diváci sedí v hledišti.⁴²

Důležitou součástí prostoru je také jeho výzdoba, která je dílem maturantů. Nejčastější volbou bývají barevné balonky, které jsou uspořádány to tzv. girland, tedy různě tvarovaných objektů, například balonkové brány, kterou všichni při vstupu do sálu procházejí. Další častou součástí výzdoby jsou třásňové závěsy, které tvoří předěly mezi jednotlivými místnostmi prostoru, nebo balonky ve tvarech čísel nebo písmen, z kterých studenti poskládají nějaký nápis (např. Maturanti 2023) a nechají ho vlát ve vzduchu. Občas se zdobí také stoly hostů, které se dají posypat umělými okvětními lístky růží nebo sklenicí se svíčkou či světýlky na baterky. V prostoru foyer, mimo taneční parket, pak bývají maturitní tabla nebo nástěnky s fotkami maturantů, kam mohou návštěvníci plesu napsat nějaký vzkaz. Výzdoba prostoru může být ovlivněna tématem plesu, které volí maturanti. Téma může hrát roli pouze jistého motta plesu, ale také může do značné míry ovlivňovat jeho program, respektive jeho

⁴² KARBANOVÁ, Jana. *MŮJ MATURITNÍ PLES* [online]. 2022, 2022 [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=FmXFoqZsiDQ&t=501s&ab_channel=Jan%C4%8DaKarbanov%C3%A1. minutáž 5:13-7:05

konkrétní provedení. Na mém maturitním plese bylo téma „carpe diem“ (užívej dne) a promítlo se do našeho maturitního videa, novin, do vizuálu vstupenek a programů, zaznělo také v rámci studentského projevu a bylo inspirací pro obsah půlnočního překvapení. Témata plesů bývají velmi rozmanitá, mohou být inspirovaná konkrétní historickou epochou (např. první republika, éra hippies), literaturou či kinematografií (např. Harry Potter, Piráti z Karibiku) nebo pouze nějakým specifickým fenoménem (např. cirkus, kabaret, vesmír). Cílem výběru tématu je program plesu určitým způsobem dramaturgicky uchopit a propojit jeho jednotlivé složky a také svůj ples něčím ozvláštnit, a učinit ho tak originálním.

5.1. Začátek plesu

Plesy většinou začínají mezi sedmou a osmou hodinou večerní a jejich první půlhodina je věnovaná tomu, aby se lidé dostali do sálu, na svá místa. Lidé se hromadí v šatnách – odkládají si zimní kabáty a bundy, dámy se často přezouvají ze zimních bot do střevíčků. Usazují se u stolů, kupují si první drinky, vítají se s maturanty, kvůli kterým přišli, a povídají si. V tuto chvíli většinou přichází na řadu první vstup moderátora, který ples slovně zahájí a informuje publikum o následujícím programu. Moderátor také uvede kapelu, která začíná hrát ještě před začátkem oficiálního programu a na tanečním parketu se většinou objeví několik málo tančících párů.

Před nástupem maturantů může být v programu ještě předtančení nějaké externí taneční skupiny nebo profesionálního tanečního páru – ale je to tradice, kterou znám z plesů v oblasti jihočeského kraje, například z plesů v Českých Budějovicích nebo Českém Krumlově, tedy i plesu mého. Cílem předtančení je přilákat publikum od stolů a od baru k tanečnímu parketu a dát najevo, že brzy bude následovat očekávaný nástup maturitního ročníku.

Nástup maturantů je chvíle, kdy se celá maturitní třída (popř. třídy) objeví na tanečním parketu ve svých slavnostních róbách a zahájí ples připravenou choreografií. Tento moment bývá velmi očekáván právě proto, že je to poprvé, kdy diváci spatří všechny maturanty pohromadě a mohou si prohlédnout jejich slavnostní outfity. Na tomto místě bych ráda odbočila od popisu dalšího průběhu plesu a pozastavila se právě nad tím, do jakých šatů se maturanti oblékají. Budu nadále používat pojem *kostým*, protože jak píše Marie Černíková v disertační práci *Determinace kostýmem v žité a inscenované realitě: „Připustíme-li, že jsme neustále v rolích, pak je jasné, že se kostýmujeme.“*⁴³

⁴³ ČERNÍKOVÁ, Marie. *Determinace kostýmem v žité a inscenované realitě* [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/8868>. Disertační práce. Divadelní fakulta Akademie múzických umění. Vedoucí práce MgA. Zdeněk Tichý, MgA. Tomáš Žižka. s. 24

5.2. Kostým

Kostým je vidět, je součástí naší nonverbální komunikace, a to v jakékoli situaci a kontextu. „Civilním ošacením sdělujeme okolí informace. Sociální kostým je ta civilní oděvní stylizace, která vypovídá o nositeli více, než je schopný sám odhadnout či řídit,“⁴⁴ píše dále Marie Černíková. Maturitní ples je výjimečná událost a z charakteru tradice s sebou nese i konvence oblékání, které částečně vycházejí z konvence běžného plesu a částečně jsou ovlivněné tím, že jde o ples maturitní. Pánové mají většinou pánský oblek tmavší barvy, dámy plesové šaty, převážně sahající až na zem.

Přičemž dámy mají spoustu možností, jak vyhovět konvenci, ale přesto být originální a vyjádřit kostýmem svou individualitu. U mužů je situace složitější, mohou zvolit různé barvy obleku, košile, doplňků, ale rozhodně je jejich možnost vyčnívat v rámci daných variant složitější.

Cestou však může být i nerespektování konvence či přímo vymezení se vůči ní. To se děje například ve chvíli, kdy si maturantka vezme kalhotový kostým, overal nebo pánský oblek. V každodenním kontextu je „žena v kalhotách“ jev, který považujeme za naprosto běžný a nevymykající se každodennosti, v kontextu maturitního plesu se však maturantka stane výraznou – zaprvé proto, že se bude na první pohled lišit od ostatních spolužaček, zadruhé proto, že tím popírá všeobecně známý a respektovaný úzus.

Ale i v rámci kategorie „dlouhé plesové šaty“ existuje spousta variant a přístupů, které o člověku, který je má na sobě, podávají zprávu. Nedá se říct, co je v rámci plesových maturitních šatů naprostá norma – zcela jistě záleží na konkrétní škole a její tradici, ale také na tom, jaké jsou módní trendy v daném období. Tím pádem se ani nedá generalizovat, které šaty se normě vymezují a které nikoli. Uvedu proto pár konkrétních příkladů, které nastíní různé přístupy ke kostýmu.

Jedna z celkem častých a opakujících se variant je stylizovat se do postavy princezny. Maturantky zvolí okázalé šaty, které působí bohatým dojmem a mohou připomínat představu princezny (spíše té z pohádky, než reálné princezny). Důležitou součástí kostýmu je korunka na hlavě, která tento záměr „vypadat jako princezna“ stvrzuje. Domnívám se, že tento styl vychází z amerických „proms“ – plesů, které se na amerických středních školách konají těsně před prázdninami. Bývají na nich vybráni králova a král plesu, kteří jsou voleni pro to určenou komisí složenou z řad studentů. Ti dostanou korunky na hlavu a většinou i šerpu

⁴⁴ ČERNÍKOVÁ, Marie. *Determinace kostýmem v žité a inscenované realitě*. Praha, 2014. Disertační práce. Divadelní fakulta Akademie múzických umění. Vedoucí práce MgA. Zdeněk Tichý, MgA. Tomáš Žižka. s. 39

s nápisem „king“ a „queen“.⁴⁵ Dalším původem této stylizace do princezny mohou být soutěže krásy, např. Miss České republiky, kde je nejkrásnější dívka také korunována.

Tento typ kostýmu zvolila například Kristýna. Považuje ples za velmi důležitou tradici, hodně se na svůj maturitní ples těšila a nedokázala pochopit, pokud to někdo cítil jinak. *„Co mi přijde líto, je to, že někdo jde na ples z donucení, třeba kvůli rodičům. A přijde mi to líto z toho důvodu, protože je to právě ta poslední společná akce, na kterou by se měl každý těšit.“*⁴⁶ Když se ptám Kristýny na její plesové šaty, nevypráví o nich sice nijak dlouze, ani je nepopisuje do detailu, zajímavé ale je, jak mluví o důvodu, proč si je vybrala. *„Mám červené šaty s bohatou sukní, bez ramínek, s korzetem. Zkoušela jsem si hodně krásných šatů, ale když jsem si oblékla tyhle, tak jsem prostě věděla, že jsou to ony. Já jsem se v nich cítila fakt krásně. Jsou pohodlný, délkou mi sedly a fakt jsem prostě cítila, že jsou to ty šaty, který musím mít.“*⁴⁷ Popisovaná osudovost výběru ukazuje, jak moc bylo pro Kristýnu důležité vybrat si „ty správné šaty“. Na Kristýnině přístupu bylo také zajímavé to, že na ples proměnila svou celkovou vizáž. Kromě výrazných šatů, líčení a korunky měla totiž také odbarvené vlasy na blond. Když jsem ji ten den poprvé viděla, nemohla jsem ji poznat. Kristýna je příkladem toho, že se skrze svůj kostým člověk ocitá v nějaké specifické roli, ve které ho ostatní nemusí znát – čímž na sebe upoutá pozornost. Stylizováním se do princezny zároveň Kristýna zapadá do běžných norem plesového kostýmu a potvrzuje tím svou konformitu s maturitním plesem.

Tendence zapadnout

Tendence naplnit očekávané konvence a zapadnout mezi ostatní je pro módu na maturitním plese vcelku častá. Často se však bije se snahou být originální a něčím vyčnívat. Tato ambivalence není typická pouze pro událost maturitního plesu, ale je přirozenou součástí módy jako takové. Vnitřním rozporem módy se zabýval sociolog Georg Simmel, jehož myšlenky popisuje Miroslav Petrušek v sociologické encyklopedii: *„Móda je vždycky sporem mezi socializací, adaptací, podobností, jednoduší a trváním na jedné straně a individualizací, tvorbou a změnou na straně druhé. Móda je elementem stálosti ve změně. Její ambivalentnost se projevuje také v tom, že vzniká porušením normy, čímž na sebe přitahuje pozornost, posléze se však sama normou stává.“*⁴⁸

Z rozhovorů se studenty vyplývá, že touha vyčnívat bývá často přítomná v představách a plánování outfitu, později se ale vytratí, ať už z nedostatku kuráže nebo z praktických (např.

⁴⁵ Prom. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Prom>

⁴⁶ Rozhovor autorky s maturantkou Kristýnou

⁴⁷ Rozhovor autorky s maturantkou Kristýnou

⁴⁸ PETRUSEK, Miroslav. *Sociologie módy*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociologie_m%C3%B3dy

finančních) důvodů. Takto například svou cestu k finálnímu výběru popisuje Jakub: „No nejdřív jsem chtěl nějaký oblek, abych nebyl jako ostatní. Nějaký výstřední, hezčí, nějaký odlišnej. Byli jsme nakupovat s mámou a koukal na mě jeden oblek ve výloze – krásnej, perleťovej, stál patnáct tisíc. Zkusil jsem si ho, zamiloval jsem se na první pohled. Řekli jsme si, že když potkáme lepší, tak že si koupím jinej, a že když nic jinýho nebude, tak do něj půjdu. Nakonec jsme vybrali tmavě modrej, klasickej, ale prostě ta cena byla šílená. Nechtěl jsem to vyhrotit a kupovat si kvůli jednomu večeru něco tak drahýho.“⁴⁹

Tomáše jsem se přímo zeptala, zda neuvažoval o nějakém netradičním obleku: „Upřímně jo. Tenhle, co mám, je modrej, což není nijak výrazná barva, taková tmavě modrá, takže to je takový při zemi. Nejdřív jsem uvažoval, že bych šel třeba ve světle modrým nebo růžovým, ale říkal jsem si, že se to bude těžko shánět a že je to zbytečný.“⁵⁰

Obdobnou cestou od výstřednosti po klasiku si prošel i Matyáš: „Já jsem velkej fanoušek Davide Bowieho, nebo obecně těch sedmdesátek, takže jsem měl dva vysněný obleky, který nevyšly, protože takový obleky jsou prostě těžký na sehnání. Ale původně jsem chtěl mít takovej ten modrej oblek, co měl Bowie na jednom coveru alba, baby blue oblek v podstatě, měl k tomu červenou kravatu. Takže vyloženě takhle extravagantně přijít. Protože mi to přijde jako hezká sranda.“⁵¹

U všech zmíněných studentů nakonec zvítězila volba na jistotu, která předčila přání nějakým způsobem vykročit z řady a možná i vlastní komfortní zóny. Toto rozhodnutí může být umocněno i věkem dospívání, během kterého dochází k utváření si své pozice ve společnosti. Podle Erika Eriksona je období dospívání charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnosti o sobě samém.⁵²

Popisovaný paradox také dobře vystihuje Marie Černíková ve své disertační práci, když popisuje téma módy 21. století jako snahu „zařadit se do první řady („být in“), tedy být výraznou součástí toho správného celku. Být atraktivní tedy znamená vyčnívat, a přitom být na místě.“⁵³

Vnitřní symbolika kostýmů

Příběh, který za zvolenými šaty stojí, považuji za důležitý i ve chvíli, kdy ho zná jenom sám maturant a pro jeho okolí zůstává skrytý. Já sama jsem se například pro své maturitní šaty nechala inspirovat filmem Pokání, ve kterém hraje jednu z hlavních postav (Cecelia) Keira

⁴⁹ Rozhovor autorky s maturantem Jakubem

⁵⁰ Rozhovor autorky s maturantem Tomášem

⁵¹ Rozhovor autorky s maturantem Matyášem

⁵² VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0. s. 373

⁵³ ČERNÍKOVÁ, Marie. *Determinace kostýmem v žité a inscenované realitě*. Praha, 2014. Disertační práce. Divadelní fakulta Akademie múzických umění. Vedoucí práce MgA. Zdeněk Tichý, MgA. Tomáš Žižka.

Knighthley, což v té době byla má oblíbená herečka. Ve filmu má ve scéně slavnostní večeře dlouhé smaragdově zelené šaty. Když jsem si vybírala látku pro své šaty, zvolila jsem tmavě zelené hedvábí, která vzhledově připomínala šaty z filmu. Tento odkaz jsem znala pouze já a moje nejbližší kamarádky. Když jsem na sobě šaty v den plesu měla, byl pro mě tento kontext důležitý, vytvářel jistý vnitřní narativ, který mi dodával sebevědomí.

Podobným příkladem je i Jakub. Původně měl vybranou květovanou košili, modrý oblek a dřevěného motýlka. Ale potom mu jeho maminka k narozeninám dala kravatu se vzorem z jeho oblíbeného obrazu od Van Gogha – s úmyslem, aby si ji vzal na ples. Najednou se mu původní plán zhroutil a všechno chtěl přizpůsobit nové kravatě. Později ale zjistil, že kravata se barevně úplně nehodí k obleku, takže se vrátil k původní variantě. Celková estetika se stala nakonec důležitější než skrytý význam a symbolika, přestože v Jakubově rozhodování hrála velkou roli.

Kostým pro maturitní ples můžeme vnímat jako snahu vizuálně vystihnout sám sebe. Jak už jsem jednou zmiňovala, daleko větší paletu možností mají dámy než pánové, což je však obecně platný rozdíl mezi dámskou a pánskou módou. Dámská móda bývá daleko rozmanitější, barevnější, odvážnější a variabilnější. Důkazem toho je většina obchodů s módou, kde pánské oddělení většinou zabírá o násobně menší plochu než to dámské. Událost maturitního plesu tuto rozdílnost však umocňuje.

Chci zde zmínit ještě příběh Nica, který v současné době prochází genderovou tranzicí – on sám sebe vnímá jako chlapce, přestože většina jeho okolí včetně spolužáků a té nejbližší rodiny ho přes znalost jeho situace považuje za dívku. Musel tak vést s rodiči diskusi o tom, co si na maturitní ples obleče: „*Můj původní plán byl si vzít sako. Jenomže to doma neprošlo, protože... to prostě nejde. To mi dokonce můj brácha říkal, že pokud si vezmu sako a kalhoty, tak na ten maturák nepůjde. Ale s mamkou jsme se shodli na jednom overalu (...). A je to takovej kompromis, je to docela neutrální a i mě se to líbí, takže dobrý.*“⁵⁴ Nemusím zdůrazňovat, že situace, kdy člověk nemůže svobodně vyjadřovat svou identitu, může být velmi traumatizující. Považuji však za zajímavé, jak nakonec Nico ke svému outfitu přistoupil. Jeho overal byl černý s třpytivými detaily. Nico si obarvil své krátké blondáté vlasy kombinací barev zelené a fialové a udělal si výrazný make-up v podobných barvách. Outfit doplnil extravagantními černými botami s velkou platformou a přezkami. Jeho výsledný vzhled tedy nakonec hodně vyčníval a připomínal queer nebo drag estetiku, která vybočuje z tradičně rozdělených genderových rolí. Přestože tedy nemohl jít na maturitní ples v tom, co si přál, podařilo se mu skrze svou image sdělit publiku, s jakou komunitou se identifikuje.

Kostým samozřejmě není jedinou cestou, kterou maturanti během plesu ztvárňují svou identitu, ale je neměnný a je neustále na očích, proto má velkou komunikační moc.

⁵⁴ Rozhovor autorky s maturantem Nicem

5.3. Slavnostní nástup maturitního ročníku

Choreografie nástupu bývá různého charakteru. Například na plese SOŠ Multimediálních studií Poděbrady maturanti za doprovodu písně *My Way* od Franka Sinatry procházeli v párech přes taneční parket v rozličných formacích, které ozvláštňovali pouze jemnými tanečními prvky a figurami. V případně mého maturitního plesu byla choreografie tvořící nástup daleko pestřejší, inspirovaná tanečními kreacemi z filmů a popkulturou obecně, sestavená ze sledu tanečních čísel různých žánrů od klasického tanga, přes latinsko-americké tance po pohyby patřící na diskotéku a doprovobená podobným mixem skladeb. Choreografie v sobě dokonce měla přítomný příběh – souboj mezi dívčí a chlapeckou skupinou, který končil smířením se ve společné taneční formaci. Charakter nástupu i míra jeho komplikovanosti se liší ples od plesu.

Diváci při nástupu maturantů většinou utvoří stojící dav kolem tanečního parketu, aby byli dění na tanečním parketu co nejbliže. „*Nemám nic proti tomu, aby si stoupli na židle, ale prosím vás, budou zutý,*“ upozorňuje člen ochranky na plese poděbradské střední školy maturanty, protože má zkušenost s tím, že lidé bojují o dobrý výhled i tak, že si stoupnou na židle nebo stoly. Nejvýraznější zkušenost v tomto ohledu mám z maturitního plesu Lepařova gymnázia v Jičíně, kde se kolem parketu vytvářely velké tlačence a lidé si na židle stoupali i na balkonech (viz obrázek 5). Celý nástup bývá provázen velkými ovacemi, které následují téměř po každém tanečním prvku, fanděním a výkřiky jmen konkrétních maturantů. Po nástupu maturantů je v programu pouze malá prodleva a přichází nejdůležitější část programu – a také nejhlavnější rituál celého plesu – šerpování maturantů.

Obrázek 5. Lidé stojící na židlích pro lepší výhled. Maturitní ples Lepařova gymnázia v Jičíně, 10. 2. 2023

Zdroj: Valentýna Šatrová

5.4. Šerpování

Ústředním bodem maturitního plesu je šerpování maturantů, během kterého jsou maturanti individuálně nejvíce na očích diváků. Cílem šerpování je konkrétního studenta představit, nechat mu pár vteřin slávy a slavnostně mu předat šerpu – čímž se z něj stává oficiálně, ale přesto pořád jen symbolicky, maturant. Tak jako se na nástup můžeme dívat jako na prezentaci maturitního ročníku jako celku, na šerpování lze nazírat jako na osobní prezentaci každého maturanta, manifestaci sebe sama, nadneseně řečeno snahu představit před publikem své nejlepší možné já. Pro šerpování je potřeba připravit prostor; taneční parket se vyklidí a do jeho centra se zpravidla umístí dlouhý červený koberec (běhoun), který vede od podia směrem k publiku, tedy místu, kde je maturant ošerpován. Červený koberec se používá při speciálních příležitostech, kdy slouží k vyznačení trasy, po které mají přejít významné osobnosti – tato tradice pochází ze světa politiky, ale ve začátku století se stala součástí i světa filmu.⁵⁵ Dnes se červený koberec hojně používá ve světě showbyznysu, stále má však symbolizovat luxus a komfort. Zvykem bývá i to, že ze dvou stran koberce studenti vytvoří špalír, kterým následně právě šerpovaný maturant prochází. Uspořádání prostoru jasně naznačuje, že událost, ke které má dojít, je na výsost důležitá a slavnostní. Nastolená mizanscéna by člověku, který zrovna vstoupil do sálu, jasně napověděla, že následující dění bude směřovat k něčemu velkolepému. Toto uspořádání se může samozřejmě místo od místa lišit, například na maturitním plese Biskupského gymnázia v Hradci Králové maturanti při šerpování nejprve vyjdou na podium, ze kterého poté pro šerpu schází po centrálních schodech dolů.

Šerpování probíhá následovně. Důležitým bodem v šerpování je představení maturanta krátkým medailonkem, které se neodehrává na všech plesech – především těch, kde je maturantů velký počet a na slovní představování není čas. Medailonek si studenti buď píšou sami pro sebe, nebo ho pro ně píšou spolužáci. Dochází tedy k situaci, kdy maturant či maturantka stojí na začátku špalíru (pokud není špalír, tak na začátku koberce) těsně před tím, než slavnostně projde uličkou, a moderátor ho v pár větách představí. Dalo by se říct, že jde o extrémní situaci, která nese rysy iniciace – jako by maturant stanul před lidem, který má potvrdit jeho právo vstoupit do nové fáze života.

Pro ukázkou uvádím pár medailonků z maturitního plesu v Kolíně, 25. 2. 2023.

⁵⁵ Z *řeckých pověstí až do Hollywoodu: Historie legendárního červeného koberce*. Reflex [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/92956/z-reckych-povesti-az-do-hollywoodu-historie-legendarniho-cerveneho-koberce.html>

„Je to sportovec, jeho oblíbená hláška je “je to v hlavě”, všem tvrdí že si na notebooku zapisuje, ale dělá tam všechno možný jen ne to. Jeho hlavním nepřítelem jsou sebevražedné srnky.“⁵⁶

„Je to Hippík z minulého století a dobrák od kosti. Většinou je tím, kdo si vylosuje nejkratší sirku a je tak Černým Petrem. Zároveň je naším třídním filmovým okénkem a je plný humoresek. Jeho nejoblíbenější slovo je „Psychedelick“ a úhlavními nepřáteli pro něj jsou první hodiny a komunismus.“⁵⁷

„Sebevědomá holka, kterou všichni znají pod jménem Bailey (Bejly). Miluje auta, jezdí na koni, a hlavně miluje sushi. Od prváku je její pravou rukou Vendy, bez které si neotevře ani pítí.“⁵⁸

Po přečtení medailonku nebo básničky moderátor výrazně přečte, přesněji vyvolá jméno maturanta či maturantky, po čemž začne znít písnička, kterou si maturant sám vybral a za jejíhož doprovodu přejde po červeném koberci směrem k místu, kde bude ošerpován.

Hudba má moc snadno vytvářet atmosféru. Nejvíce se tento aspekt projevil u maturanta Nica, který pro svoje šerpování zvolil soundtrack ze své oblíbené počítačové hry *Five Nights at Freddy's*. Skladba má ponurou melodii, což není pro šerpování typické, tudíž evidentně vyčnívala mezi ostatními a pomohla komunikovat fakt, že pro Nica byla situace šerpování nepříjemným okamžikem. V našich záběrech je zdokumentované, jak Nicovi spolužáci z jeho postavení těla a stylu chůze čtou, že něco není v pořádku. Bohužel však nejsou natolik empatictí, aby pochopili, co je příčinou jeho rozpoložení. Od jednoho maturanta dokonce zazní otázka: *„Řekl ten moderátor něco špatně?“*

Součástí skladby může být také text, který konkrétněji na něco odkazuje nebo přímo komentuje maturanta. Takovým příkladem byla Adéla, která si pro šerpování vybrala skladbu *Pretty Woman* ze stejnojmenného filmu. V tuto chvíli skladba neudává pouze atmosféru šerpování, ale dá se různými způsoby interpretovat. Např. Adéla o sobě skladbou říká, že se považuje za krásnou ženu a že je natolik sebevědomá, že to dokáže říct nahlas. Skladba také může přímo odkazovat na postavu z filmu, která se z prostitutky postupně stává dámou – což může odkazovat na Adélinu osobnost, která v sobě mísí drzost, obyčejnost, ale také profesionalitu a eleganci. Divák šerpování samozřejmě neprovede takovou analýzu, ale hudba na něj podvědomě působí a vytváří o maturantce nějaký dojem.

Dalším zajímavým příkladem je Jakub, který si pro svoje šerpování vybral skladbu *Mc'n'Roll*,

⁵⁶ Scénář pro moderátora plesu SŠO Multimediálních studií Poděbrady, zdroj: Adéla Takačová

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

což je reklamní písnička sloužící propagaci řetězce McDonald. Jakub v McDonaldu pracuje a má odtud řadu přátel, kteří ho přišli na maturitní ples podpořit. Volba této skladby byla tedy vyjádřením hrdosti na svou práci a sounáležitosti se svými kolegy a kamarády.

Je důležité zmínit, že mnou popisovaná realita může na některých plesech probíhat jinak. Jak už jsem zmiňovala, někdy je na plese tolik maturantů, že na (byť krátké) slovní představování každého studenta není čas. Jinde se medailonek předčítá až po vyřčení maturantova jména – tedy už do tónů písně a do jeho cesty po červeném koberci. Na plesech s velkým počtem maturantů si navíc maturanti chodí pro šerpu maturanti po dvojicích nebo i trojicích, tudíž výběr skladby musí být kompromisem všech zúčastněných, a tak méně odráží jejich charakter, ale spíš působí specifickou atmosféru, kterou tito konkrétní maturanti chtěli vytvořit.

Studenti svou chůzi slávy často doplní jednoduchým tanečkem, nebo se objímají s okolo stojícími spolužáky či se letmo dotýkají jejich napřažených dlaní (*viz obrázek 6*).

Obrázek 6. Šerpování, maturantka procházející špalírem po červeném koberci. Maturitní ples Gymnázia Český Krumlov, Český Krumlov 13. 1. 2017.

Zdroj: Archiv autorky

Tyto detaily bývají často odvislé od tradice konkrétní školy. Ale samotný styl chůze, míra uvolněnosti těla, extravagance v jednání nebo zapojení originálních nápadů a kreací o daném člověku hodně vypovídají. A samozřejmě bývají často napojené na zvolenou hudbu.

Někteří maturanti prostě jen sebevědomě projdou uličkou, někteří mají připravené taneční číslo na vybranou písničku, na jiných je vidět úzkost z tolika pozornosti.

Jedním ze zajímavých přístupů pro mě byla maturantka na plese Gymnázia Mensa v pražském Vzletu. Během cesty pro šerpu rozbalila duhovou vlajku (znak queer komunity), která ladila k jejímu outfitu, a uličkou prošla s ní nad hlavou. Její cesta pro šerpu se tak kromě manifestace jí samé, stala i manifestací konkrétní ideje.

Na tomtéž plese mě zaujala také dvojice maturantek, které si pro své šerpování vybraly písničku Bomby od českého rapera Bena Cristovao. Měly připravenou drobnou choreografii, která mimo jiné obsahovala twerkování, což je sexuálně provokativní taneční styl, při němž tanečnick třese a pohupuje hýžděmi. Kombinace tohoto tanečního stylu a jejich dlouhých

plesových šatů, navíc v kontextu události maturitního plesu, působila absurdně a mírně provokativně. Jako by chtěly situaci shodit. Jedna z nich měla připravenou narážku na text písně: „*Líbí se mi podpatky, ale ke mně domů, vem si žabky!*“⁵⁹ Když tento verš zazněl, vyhrnula si své stříbrné třpytivé šaty a odhalila, že má na sobě žabky. Níže přikládám fotografii, která zachycuje tuto situaci (viz obrázek 7). Upřímně nevím, jak tuto akci interpretovat. Mohla být stejně tak pouhým vtípem, jako snahou ples shodit a dodat mu punc párty, nebo vzpomínkou na dětství a pubertu, kdy byl tento český rapový hit vydán. Taky ale uvažuji nad tím, že toto gesto mohlo být vyjádřením, že i „dáma v šatech“ může být vtipná a cool, nejen poslušná a elegantní.

Obrázek 7. Maturantky tančící na skladbu Bomby od Bena Cristovao. Maturantka má na sobě žabky, které odkazují na text písně.

Maturitní ples Gymnázia Mensa, Praha, 17. 2. 2023.

Zdroj: Monika Žitníková

Jako další bych chtěla zmínit dvojici Matyáše a Vojtěcha z plesu poděbradské SOŠ, kteří si pro šerpu šli společně jako nerozlučné duo. K cestě uličkou si nechali pustit skladbu *Purple Haze* od Jimiho Hendrixe, svůj moment slávy co nejvíce prodlužovali, burcovali publikum k co největšímu skandování a očividně si užívali chvíli, kdy jsou všechny oči upřené na ně (viz obrázek 8). Obdobně si své šerpování užil i další maturant Matyáš, jeho kamarádi měli dokonce transparenty s jeho rapovým jménem – stavěli se tak do role fanoušků a vytvořili díky tomu atmosféru podobnou boxovému utkání nebo právě rapového koncertu.

Naprostým opakem byl již zmiňovaný Nico – z postavení těla, stylu chůze a výrazu v obličeji bylo patrné, že je pro něj situace velmi nepříjemná a chce ji mít rychle za sebou. Přes červený koberec prošel strohým způsobem, jako by zcela funkčně přecházel z bodu A do bodu B. I tím dal najevo – ať už vědomě nebo nevědomě – svůj postoj k situaci, ve které se nachází, a k maturitnímu plesu jako takovému (viz obrázek 9).

⁵⁹ CRISTOVAO, Ben. *Ben Cristovao – BOMBY* / prod. by *The Glowsticks* [online]. 2013, [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=HCxGQuFsAec&ab_channel=BenCristovao. Minutáž: 0:33-0:37

Obrázek 8, vlevo. Šerpování Matyáše a Vojtěcha, na fotce Matyáš.

Obrázek 9, vpravo. Šerpování Nica.

Zdroj: Jakub Rousek

Šerpu studentům předává třídní učitel či třídní učitelka a květinu, která se tradičně předává spolu se šerpou, předává buď vybraný pedagog nebo ředitel či ředitelka školy. Během maturantovi cesty po červeném koberci je zvykem vystřelovat konfety (v některých kulturních domech je to však zakázáno, protože konfety se mohou zaseknout v různých škvírách a trvale tak znečistit prostor – viz obrázek 10). Kromě konfet se po maturantech mohou házet drobné mince pro štěstí (pokud se to neděje až později při zvláštním rituálu nazvaném zlatý déšť, který popíšu níže). Důležitý faktor, který se dá u šerpování dobře sledovat, je míra hlasitosti publika u každého jednotlivého maturanta. Přímo totiž ukazuje popularitu daného člověka nebo množství lidí, kteří ho přišli podpořit. Je to úplně stejná situace, jako když na Vánoce ve třídě dostanou nejvíce dárků od spolužáků ty nejoblíbenější děti, a naopak.

Touha působit oblíbeně se může převrátit v manipulaci s tímto dojmem. To se stalo Adéle, která se předem domlouvala se svými přáteli, kdy přesně každou ze čtyř připravených konfet vystřelí, aby v průběhu celého jejího šerpování padaly ze stropu zlaté střípky. Představit sama sebe jako oblíbenou spolužačku byla z její snahy patrná.

Obrázek 10. Cedule upozorňující návštěvníky plesu na zákaz vystřelování konfet. Ples Lepařova gymnázia, Jičín, 10. 2. 2023

Zdroj: Valentýna Šatrová

Vliv moderátora

Zde chci zmínit a analyzovat vliv moderátora plesu na jeho průběh a celkovou atmosféru. Styl moderace šerpování je pro tento maturitní rituál na výsost důležitá. Moderátor určuje,

zda bude šerpování spíše důstojnějšího charakteru nebo bude svou atmosférou připomínat velkolepou show. Zároveň má moderátor impakt na temporytmus šerpování, což je jeho velmi důležitý aspekt. Na plese Gymnázia Mensa moderátor při šerpování příliš spěchal, jména maturantů říkal v příliš rychlém sledu, takže šerpování jednoho maturanta nestihlo skončit a už se vyhlašovalo jméno toho dalšího. Tato chyba způsobila, že téměř žádnému maturantovi nebyl dán patřičný prostor, rituál byl uspěchaný, což ubíralo na jeho důstojnosti a důležitosti. Z divadelního hlediska by se dalo říct, že situace šerpování režijně nefungovala.

Na plese v Kolíně sice uměl moderátor své komentáře dobře načasovat, ale přeháněl důraz, s jakým vyvolával jednotlivé maturanty. Jeho projev připomínal projev moderátorů na sportovním utkání, kteří vyvolávají slavné hráče. Vyslovení jména záměrně protahují a napínají tak chvíli, než jméno dořeknou, a tím spustí aplaus. V kontextu maturitního plesu však působí tato taktika přehnaně, neúměrně tomu, že studenti jen oslavují konec svého středoškolského studia, nejsou celebritami, neoslavujeme jejich heroické výkony. Tato přehnanost pak působí směšně a paradoxně celému rituálu šerpování rovněž spíše ubírá na důstojnosti.

5.5. Přípitek, proslovy, fotografování a zlatý déšť

Akce probíhající po šerpování nemusí být nutně v mnou popsaném sledu. Pro tento popis jsem vybrala pořadí, které mi přijde nejlogičtější. Po šerpování následuje slavnostní přípitek. Připijí se šumivým vínem, které je nalito do k tomu určených maturitních skleniček. Přípitek může být odpočítáván – podobně, jako se odpočítává konec roku na Silvestra, ale není to pravidlem. Stejně tak si studenti a pedagogové mohou klasicky „ťukat na zdraví“ a připíjet postupně. Po přípitku následuje hromadné fotografování, fotografii dělá oficiální fotograf akce, ale uskupení maturantů zpravidla přichází fotografovat i rodiče a další návštěvníci plesu. Maturitní skleničky ale také nejsou jedinou možností, maturanti mohou dostat na příklad mini láhev šampaňského a připijí si pak rovnou z ní, což dodává situaci studentský a uvolněný charakter.

S přípitkem bývá spojená chvíle určená pro projevy, ne vždy tomu tak je, projevy mohou proběhnout téměř v jakékoli části plesu. Projev většinou mívají zástupce studentů, třídní učitel nebo třídní učitelka a ředitel či ředitelka školy. Studentské projevy bývají založené na děkování rodičům a pedagogům za jejich pomoc a podporu při studiu, vzpomínání na to dobré a komentování samotného maturitního plesu. Projevy pedagogů bývají kromě díky studentům za společně strávený čas také nasměřované k budoucnosti – plné přání štěstí a zdaru v dalším studiu, práci a dospělém životě. Projev autority se občas neobejde bez upozornění na okolnost, že maturitní zkoušku mají maturanti ještě před sebou: *„Jako jo, supr, dneska oslavujeme, ale pozor, ono nás ještě něco důležitého čeká. Taková malá drobnost, které se říká maturita,“* upozornil maturanty ředitel poděbradské střední školy Zbyněk Lukavec. Je poněkud zvláštní tuto okolnost připomínat, protože to nejsou studenti, kdo určil, že se maturitní ples bude konat v čase před maturitou, nebo že se vůbec bude konat. Ale tato skutečnost dokládá, že přestože se v rámci maturitního plesu sociální role promíchávají a mění, občas se připomenou i role existující v běžném životě mimo tuto sváteční událost.

V případně mého plesu následovala po focení tradice sbírání mincí. Studenti zaklekli se svými maturitními skleničkami k zemi, čekali na odpočet a se slovy „ted“ začali co nejrychleji sbírat mince naházené během šerpování na zem. Cílem bylo svou skleničku drobáky co nejvíce naplnit a ukořistit největší malé bohatství. Po tomto drobném rituálu musí následovat úklid prostor, jenž se často přenechává samotným studentům, díky čemuž ho taky můžeme považovat za součást programu. Maturanti velkými košťaty zametou podlahu od konfet a srolují červený koberec, aby byl taneční parket opět k dispozici tanci. Například na plese v Kolíně se úklid a sbírání mincí spojily do jedné činnosti – maturanti zametali mince a konfety do jedné hromady, hromadu dali do pytle a roztřídili ji až doma po plese. Peníze jim posloužili jako výdělek, který využítokovali na pokrytí nákladů plesu. Pokud se mince na maturanty nehází při šerpování, nastává v tuto chvíli čas pro již zmiňovaný rituál, kterému se

říká zlatý déšť. V letošním roce jsem ho například zažila na plesu Gymnázia Mensa v kulturním centru Vzlet, v Praze.

Rituál zlatého deště probíhá tak, že maturanti přes celý taneční parket natáhnou velkou plachtu libovolného tvaru a barvy, všichni ji drží za její okraje tak, aby vlála ve vzduchu. S plachtou začnou mávat nahoru a dolů takovým způsobem, že se plachta rozvlní. V tu chvíli začnou diváci plesu házet směrem do plachty drobné mince, které o sebe různě naráží a cinkají. Nasbírané peníze mohou mít různý význam a užitek. Ten první je naprosto praktický, peníze se chápou jako výdělek, který se použije buď na doplacení výdajů plesu, nebo se utratí při maturitním večírku. Takový přístup měli i maturanti Gymnázia Mensa, kteří kromě samotného sbírání peněz do plachty dali možnost lidem udělat platbu pomocí QR kódu, který se objevil na projekčním plátnu (viz obrázek 11).

Obrázek 11. Zlatý déšť. Alternativa v podobě QR kódu pro návštěvníky, kteří u sebe nemají mince. Maturitní ples Gymnázia Mensa v Praze, 17. 2. 2023.

Zdroj: Archiv autorky

Smysl tradice může být však chápán i jinak – peníze nejsou prakticky využity, ale jsou symbolem štěstí nebo bohatství, které má přijít v budoucnu, tedy v dospělém životě. Tento význam rituálu platí především v případě, kdy se peníze sbírají do maturitních skleniček, a tak každému maturantovi zbude z plesu jakýsi suvenýr – maturitní sklenička plná drobných mincí. S tímto objektem je dokonce spjata pověra, která tvrdí, že pokud maturant utratí peníze ze skleničky dřív, než odmaturuje, přinese mu to při závěrečné zkoušce neštěstí. Moje maturitní sklenička plná mincí pořád stojí na polici v mém pokoji v domě mých rodičů.

5.6. Taneční volenky

Poté přichází čas na tanec s učiteli a tanec s rodiči. Tím prvním bývá tanec s učiteli. Maturanti bývají většinou dopředu domluvení na tom, jak si pedagogy rozeberou a kdo s kým bude tančit. Volenka je na straně maturantů, tedy maturanti vyzývají k tanci paní učitelky, maturantky vyzývají k tanci pány učitele. Tanec s učiteli je jedna z původních součástí tradice maturitního plesu a není položkou programu, na kterou by se maturanti obzvláště těšili. V našem filmu je zachycená situace, kdy Adéla musí nahánět svoje spolužáky, kterým se evidentně vůbec nechce, aby sešli z šatny dolů a šli tancovat, protože je spousta volných dam. Při párovém tanci dochází k celkem intimnímu kontaktu a je velmi zvláštní zažít ho se svým vlastním pedagogem. Šaty maturantek bývají často dost tělo odhalující, tudíž může vzniknout situace, kdy učitel zeměpisu sahá své studentce na odhalená záda nebo je velmi blízko jejímu výstřihu. Podobný diskomfort může samozřejmě vznikat i v genderově obráceném případě. A mohou ho pociťovat oba zúčastnění. Kromě fyzického kontaktu dochází při tanci také k rozhovorům, které opět mohou být v této situaci velmi nepříjemné – tančí spolu dva lidé, kteří se do tohoto momentu možná nebavili o ničem jiném než o probírané látce nebo hodnocení studia. K nepříjemné situaci však nemusí docházet vždy – záleží samozřejmě na konkrétních lidech, jejich schopnosti komunikovat a jejich vzájemnému vztahu.

Následuje tanec s rodiči, během něhož tančí dcery se svými tatínky a synové se svými maminkami. Tato tradice nejvíce zpřítomňuje fakt, že maturitní ples není událostí pouze pro maturanty samotné, ale událostí pro maturanty a jejich rodiče. Prožívání tance s rodiči je samozřejmě subjektivní. Pro někoho může být pouze vykonaným aktem, splněným bodem programu nebo naplněním tradice. Pro jiné ale může být i velmi symbolický a nést v sobě spoustu významů. To se ukázalo na plese poděbradské SOŠ, kde jsme díky natáčení dokumentu a díky tomu, že někteří maturanti měli porty, mohli slyšet soukromé rozhovory, které během tanců probíhaly. Sledovali jsme Matyáše a Jakuba.

Jakub se svou maminkou řešil především to, že mu neustále padá šerpa, probírali písničku, na kterou tančí, a povídali si také o dalším programu plesu. Z jejich rozhovoru, ale ani z jejich výrazů nebo jednání nebylo cítit, že by společný moment nějak emociálně prožívali.

Naprosto naopak to bylo u druhého tanečního páru. Maminka Matyášovi během tance např. řekla: „*Jsmo na tebe všichni moc pyšní. Jsi hroznej šikula.*“ Využila tak tuto specifickou chvíli k vyjádření svých pocitů týkajících se jejich vztahu – většina jejich rozhovoru byla takto zaměřená. Po skončení písničky se srdečně objali a políbili a bylo evidentní, že to pro ně oba byla důležitá chvíle.

Tanec s rodiči se tak může stát událostí, při níž oběma aktérům dochází, že se vztah rodič–dítě nějakým způsobem proměňuje. Rodiče si mohou uvědomovat, že jejich děti se brzo stanou dospělými i skutečně, ne pouze legislativně – opustí svůj rodný domov, začnou si ho budovat někde jinde, budou mít vlastní život s vlastními pravidly a rodiče nad nimi ztratí doposud tak přirozenou kontrolu a zároveň jim přestanou věnovat péči, na kterou byli osmnáct let zvyklí. Situace společného tance může všechny tyto skutečnosti symbolicky připomínat, proto může být emociální.

Těmito dvěma tanečními volenkami bývá povětšinou zakončen hlavní program maturitního plesu a nastává delší pauza trvající až do půlnoci, kdy se odehrává půlnoční překvapení a také zašlapávání šerp. V této pauze je prostor k volné zábavě, kterou si návštěvníci plesu zaplní, jak jim vyhovuje. Taneční parket je volný k tanci za doprovodu kapely. Lidé se fotografují ve foto-koutku, popíjí na baru, povídají si. V tomto bloku bývá často zařazeno nějaké taneční nebo jiné vystoupení externí skupiny – může to být vystoupení roztleskávaček, profesionální taneční pár, akrobatické vystoupení, show míchání drinků apod. Stejně tak v tomto bloku bývá zařazeno vyhodnocení tomboly a přebírání cen. Tyto části programu ale nijak nesouvisí s tím, že se jedná o maturitní ples a pouze kopírují náplň jakéhokoli plesu. Na některých školách je zvykem natáčet maturitní video, které se premiérově promítá právě na maturitním plese. Na mém maturitním plese v Českém Krumlově jsme video promítali právě v tomto bloku volné zábavy. Více o maturitním videu zmíním v kapitole Maturitní objekty.

5.7. Závěr plesu a zašlapávání šerp

Atmosféra na plese se s ubíhajícím časem proměňuje z velmi slavnostní a také oficiální na sice stále oslavnou, ale více uvolněnou a večírek připomínající. Zpravidla odcházejí prarodiče a lidé staršího věku, pro které je program už příliš dlouhý, hlučný a vyčerpávající. O půlnoci se pak koná půlnoční překvapení, které může mít naprosto libovolnou formu. Může to být taneček v kostýmech, divadelní scénka nebo hudební vystoupení či kombinace všeho dohromady – pro půlnoční překvapení je typické, že značná část maturantů je opilá, a tak bývá součástí půlnočního překvapení i pozorování toho, jak se nacvičené choreografie hroutí vlivem většího množství alkoholu v krvi maturantů. Půlnoční překvapení bývá také momentem, kdy se maturanti převléknou ze svých plesových šatů a obléknou na sebe něco pohodlného a stylově blízkého obyčejné party. Na některých školách je zvykem, že maturitní ročník má svá vlastní maturitní trička, která si maturanti obléknou poprvé právě při příležitosti půlnočního překvapení.

Půlnoční překvapení bývá na mnoha plesech posledním bodem programu, po němž následuje bujará párty. V některých městech se však program plesu ukončuje speciálním rituálem, kterému se říká zašlapávání šerp. Při něm se všichni maturanti sejdou na parketě, začne hrát jimi zvolená písnička, oni si sundají svou šerpu, hodí ji na zem a začnou po ní šlapat a skákat. Hodně maturantů a maturantek si však šerpu nechce poničit, a tak si šerpu pouze sundá a během skákání s ní mává nad hlavou (viz obrázek 12). Tento akt jim má přinést štěstí, respektive zažehnat smůlu, kterou jim mohlo přinést to, že se maturanty nazývají ještě před tím, že maturitní zkoušku úspěšně složili. Zašlapávání šerp zároveň mohou maturanti chápat jako tečku za maturitním plesem, který dlouho připravovali a teď je konečně za nimi. Mohou ho vnímat také jako poslední bariéru, která je chránila před realitou maturitní zkoušky, již se od tohoto momentu začne závratně blížit.

Obrázek 12. Zašlapávání šerp. Ples Lepařova gymnázia v Jičíně, 10. 2. 2023.

Zdroj: Valentýna Šatrová

V této fázi plesu se z tanečního sálu postupně stává taneční klub. Po tom, co se zašlapou šerpy, odchází většina rodičů a pedagogů a sál pomalu řídne. Půlnoc bývá také koncem hraní kapely, kterou vystřídá DJ, ale samozřejmě záleží na konkrétním plese a konkrétní kapele. Hudební repertoár se každopádně obmění a je blízký tomu klubovému. Na parketě už se téměř vůbec netančí v párech, ale ve skupinkách, které se různě proměňují a prolínají, jako by všichni tančili se všemi. Lidé postupně odcházejí buď na afterparty do jiného podniku, nebo domů. Taneční parket je čím dál prázdnější, až na něm zbývá pár posledních návštěvníků, kteří mají pořád chuť a sílu tančit. Plesy obvykle končí ve dvě hodiny ráno. Pár chvil před druhou se vypne hudba a v sále se opět rozsvítí, čímž se dá hostům najevo, že by měli odejít. Pokud se k tomu nemají, dopomůže jim ochranka. Poslední návštěvníci si vyzvednou kabáty a boty z šaten, zamknou se hlavní dveře a v budově začne úklid.

5.8. Maturitní objekty

V této kapitole chci zvlášť popsat objekty, jejichž existence je výhradně spjata s maturitním plesem, přestože ne na každém maturitním plese byste našli všechny z nich.

Maturitní šerpa je asi dvacet centimetrů široká stuha, zpravidla vyrobená ze saténu nebo taftu, která se maturantovi věší na tělo přes rameno. Šerpa je z přední strany potištěná nápisem Maturant či Maturantka a letopočtem, v němž se maturitní ples i maturitní zkouška odehrávají. Může být potištěná i z druhé strany, kam si maturanti nechávají tisknout své jméno, přezdívku nebo své motto či motto celé třídy. Šerpa je hlavním znakem toho, že je maturant oficiálně ošerpován. Ve výjimečných případech je šerpa nahrazena jiným artefaktem. Může to být drobnější stužka, která se připíná na hrud'. Variantou však může být i něco originálnější – na plese mého nejstaršího bratra měli maturanti místo šerp maturitní prsteny.

Maturitní sklenička je určená k slavnostnímu přípitku po šerpování a zároveň funguje jako vzpomínkový předmět. Bývá do ní vyryto jméno maturanta či maturantky, rok maturity a také jméno vzdělávací instituce. Do skleničky se mohou sbírat drobné mince, které hází diváci plesu na maturanty při šerpování.

Maturitní tričko je potištěné z přední strany nějakým obrázkem či textem, které si maturitní třída odsouhlasí. Z druhé strany je pak jmenný seznam všech maturantů spolu se jménem třídního učitele a jména vzdělávací instituce. Tričko může svým designem navazovat na téma plesu. Pokud maturanti svá trička mají, obvykle se do nich převlékají na ke konci plesu, například na příležitost půlnočního překvapení.

Maturitní noviny jsou drobnou tištěnou publikací, ve které se většinou nachází jména a fotografie maturantů a informace o nich. Tyto texty povětšinou píšou spolužáci sobě navzájem. Kromě toho jsou v maturitních novinách zahrnuté vtipné hlášky pedagogů z hodin, humorné historky ze školních výletů nebo výuky a podobný odlehčený obsah. Maturitní noviny slouží především k zaznamenání těch hezkých informací o konkrétní třídě. Slouží jak návštěvníkům plesu, rodinám, kamarádům a spolužákům, tak samotným maturantům, kterým zůstanou na památku.

Maturitní video se natáčí opět k účelu prezentace ročníku, ale bývá postaveno na smyšleném příběhu, v rámci kterého se mohou studenti ukázat v různých rolích, které se však charakterem podobají jim samotným. Například studentky, které mají rádi chemii, hrají ve videu vědkyně, které pomohou skrze práci v laboratoři rozklíčovat nějaký problém (zápletku v příběhu). Tento přístup samozřejmě není jedinou možnou cestou. Video většinou vychází z tématu maturitního plesu. Náš maturitní ples měl téma „Carpe diem“ (Užívej dne),

tudíž naše video ukazovalo každého z nás v situaci, ve které děláme něco, co nás baví a charakterizuje, místo toho, abychom se účastnili výuky a věnovali se studiu. Zápletka videa ale může být i více fikční. Ples mého staršího bratra se konal v pátek 13. ledna roku 2012. Rok 2012 byl pln předpovědí o konci světa. Maturitní třída tedy vymyslela příběh o tom, že ke konci světa má dojít právě 13. ledna, ale díky znalostem a dovednostem členů oktávy se podaří tuto katastrofu odvrátit. Maturitní video slouží k pobavení v průběhu maturitního plesu a opět slouží jako památka pro samotné studenty.

6. Tradice maturitního plesu

Bezpochyby můžu tvrdit, že maturitní ples je ve své jedinečné podobě specifickou českou tradicí. Trvá několika desítek let, existuje ve všech koutech České republiky a její provedení se předává z generace na generaci. Přestože v různých zemích světa se podobná tradice rovněž odehrává, český maturitní ples má své originální zvyklosti, charakter a význam, které jinde nenajdeme. Ze sociologického hlediska má tradice funkci pragmatickou a symbolickou. Symbolická funkce tradice *„zpřítomňuje hodnoty, které jsou v dané kultuře či subkultuře považovány za zvlášť významné a které se proto často mění v normativní vzorce chování, ve zvyky, obyčeje, mravy.“*⁶⁰ Ples symbolicky prezentuje hodnoty, které se považují za společnosti vlastní. Toto představování hodnot je během plesu kombinováno s pragmatickou funkcí, která tradici uchovává skrze přetrvávající vzory chování, které považujeme za ověřené a spolehlivé.⁶¹ Během plesu se tedy hodnoty kombinují s modelovým tělesným chováním, interakcemi, navyklým prostorovým uspořádáním, volbou oděvu a dalšími prvky, které jsem zmínila v předchozích kapitolách.

Stejně jako u každé jiné tradice je otázkou, jak moc maturitní ples zpřítomňuje hodnoty, které jsou v současné kultuře považovány za významné, vhodné a aktuální. Jak už jsem zmínila dříve, některé jeho komponenty se vlivem bohatnutí společnosti a rozvojem technologií obrovsky vyvíjí, ale jeho základní struktura i důvod jeho konání zůstávají stejné. A to i přesto, že význam maturitní zkoušky a dosažení věku s ní spojeným, je v dnešní společnosti daleko menší, než tomu bylo například před třiceti nebo čtyřiceti lety. Dlouholetost tradice a její částečná neměnnost mají bezesporu svou důležitou hodnotu. Závaznost a úcta k tradici působí proti *„ztrátě historické paměti a proti pocitům vykořeněnosti“*⁶². Pokud je však tato závaznost k tradici příliš rigidní, může způsobit to, že se tradice vyprázdní a změnění v samoučelnou rutinu, nebo že reprezentuje hodnoty, které v současné společnosti nejsou shledávány jako podstatné a dobré. Napětí mezi tím, zda je ples přenášením skutečných hodnot, nebo poněkud zkostrnatělou, a tedy i v jistém smyslu disciplinační událostí, je důležité téma.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ KELLER, Jan. *Tradice*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopeide [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Tradice>

⁶² Tamtéž.

6.1. Předávání tradice

V tomto kontextu je důležité zmínit a popsat, jak se tradice maturitního plesu předává. Je možné, že na některých školách existují manuály s návodem, jak maturitní ples uspořádat a co by mělo být jeho součástí. Převládající způsob je však takový, že se tradice předává obyčejným odkoukáváním. Studenti většinou před tím, než mají svůj vlastní maturitní ples, navštíví několik plesů svých starších spolužáků, kamarádů nebo sourozenců. Tak to bylo i v mém případě – mám dva bratry, na prvním maturitním plese jsem byla ve svých deseti letech, na druhém ve svých čtrnácti. Rok před vlastním maturitním plesem jsem navštívila několik plesů svých o rok starších kamarádů. Z těchto zkušeností jsem si tedy udělala představu o tom, jak může (resp. má) maturitní ples vypadat a co všechno by mělo být jeho součástí. Podobně to měli i moji spolužáci, takže na začátku plánování plesu jsme si pouze společně shrnuli a potvrdili, jak bude ples probíhat. Dalším zdrojem informací pro nás byla škola, která nám pomáhala organizovat vybírání financí na ples (které většinou začíná už na začátku prvního ročníku střední školy), domluvit termín v místě konání plesu a organizovat tombolu. Náš třídní učitel s námi program plesu probíral, ale pokud si pamatuji správně, jeho vliv na podobu plesu nebyl nijak výrazný. Vzpomínám si na jeho apel na zařazení tance s učiteli a také na prosbu, aby orchestr hrál skladby, které se budou líbit našim rodičům a prarodičům a na které bude možné tančit klasické společenské tance.

Předávání tradice maturitního plesu tedy probíhá přirozeně a empiricky, z jednoho maturitního ročníku na druhý. Pokud však jednotlivé třídy nepřistupují k tomu, co viděli v minulých letech, kriticky, může to způsobit naprostou absenci vývoje tradice. Často se tak stává, že studenti nechápou význam jednotlivých dílčích zvyků, které se v rámci maturitního plesu odehrávají. Dobře se to ukazuje na situaci, kterou jsme zažili při prvním natáčecím dnu v Poděbradech, kdy jsme zaznamenávali, jak maturanti nacvičují nástup. Adéla jako organizátorka plesu ostatním spolužákům sdělovala nové informace týkající se příprav plesu a plesu samotného. Mluvila o tom, jaké budou dělat půlnoční překvapení a větu zakončila: „*A potom půjdeme zašlapávat šerpy.*“ „*Proč?*“ ozval se jeden ze spolužáků. „*To se dělá,*“ odpověděla Adéla. „*To se dělá? Ok,*“ skončila se konverzace. Větu „to se dělá“ nebo „takhle se to dělá“ si pamatuji i z příprav svého maturitního plesu. Je argumentem na všechny otázky ptající se po důvodu konkrétní zvyklosti. A je také důvodem, proč se maturitní plesy ve své podstatě příliš neproměňují a tradiční úkony se neustále opakují a předávají dál, přestože v nich samotní maturanti nevidí smysl.

6.2. Lokální zvyklosti

Zajímavé je, že v rámci maturitního plesu existují lokální tradice, které se odehrávají pouze v některých oblastech nebo pouze na některých školách. Například na plese Gymnázia Mensa se kromě šerpování maturantů odehrávalo také stužkování primánů, které bylo takovou drobnou imatrikulací – tedy slavnostním přijetím studentů do obce vzdělávací instituce. Kromě stužkování měli maturanti a primáni připravené společné vystoupení v kostýmech. Tento zvyk popisuje také moderátor plesů Pavel Janovský v článku pro iDNES: „*Ne všude se šerpuje, někde se stužkuje. V Praze jsem si všiml, že probíhá obojí. Na ples jsou pozváni primáni a prváci, kteří jsou ostužkováni loučícími se maturanty. Pak přijde klasické šerpování. Zahlédl jsem i rituál, kdy maturanti předávají o rok mladším třetákům žezlo, symbol nástupnictví.*“⁶³ Dalším příkladem lokální tradice je doprovázení maturanta nebo maturantky při šerpování, které se odehrává v Plzni a jejím okolí. Všimla jsem si toho při sledování vlogu z maturitního plesu na kanále Youtube. Na videu bylo vidět, že většina maturantek byla pro šerpu doprovázená svým tatínkem (podobně jako když otec doprovází nevěstu k oltáři). Maturanti jako doprovod zvolili buď některou ze spolužaček, svoji přítelkyni nebo kamarádku.⁶⁴ Autorka vlogu mi k této tradici řekla, že neexistuje žádné pravidlo, které říká, kdo s kým má jít. U nich ve třídě si spoustu dívek jako doprovod vybralo své tatínky, ale byly i dívky, které šly se svým přítelem nebo ve dvojici s dalším spolužákem. V lecčems odlišné jsou i plesy, které se konají v pražské Lucerně. Maturitní ples je vždy společný minimálně pro tři třídy, studentů je počtem tedy okolo devadesáti. Plesy jsou daleko méně osobité, studenti nemají vliv na většinu zásadních složek plesu, protože je zařizuje samotná škola. V jejich režii zůstává pouze choreografie nástupu a půlnočního překvapení. Šerpování zde neprobíhá jednotlivě, ale v návaznosti na nástup, kdy studenti zůstanou rozestaveni po celém tanečním parketu a jejich pedagogové jim jednomu po druhém předávají šerpy. Jako poslední specifickou tradici chci zmínit choreograficko-divadelní scénky, které studenti vymýšlejí a dlouho nacvičují na Lepařově Gymnáziu v Jičíně, v rámci plesu jsou tato vystoupení zařazená v čase mezi šerpováním a půlnočním překvapením. Vystoupení nacvičují ve spolupráci s choreografkami, které jsou absolventkami Gymnázia. Ty během výstupu sedí v první řadě publika, fandí jim a nenápadně jim radí, co bude další taneční krok. Tato vystoupení jsou díky své jedinečnosti na jičínských maturitních plesech tím nejočekávanějším bodem programu.

⁶³ MALINDA, Jan. *Nazí studenti, konfety nebo holení hlav. Z maturitních plesů se stává show.* iDNES [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/maturitni-ples-skola-studenti-pulnocni-prekvapeni-vystoupeni.A230301_171136_modni-trendy_kori

⁶⁴ BIELKOVÁ, Josefína. *Můj maturitní ples #ROYAL SHOW* [online]. 2016, 2016 [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=RoZBv_l6he8&t=238s&ab_channel=TvojeF%C3%ADna. Minutáž: 0:47-0:57

6.3. Vývoj a proměny tradice

Způsob předávání tradice, který jsem popsala v kapitole výše, je jedním z důvodů, proč se kromě technologického vylepšení a míry profesionality tradice maturitního plesu v posledních letech příliš nevyvíjí a některé složky jeho programu nebo jiné komponenty působí přežitě a zastarale. Další příčinou způsobující stejnou tendenci je fakt, že maturitní ples není událostí jen pro maturanty, další studenty školy a kamarády podobného věku. Je událostí, na kterou přichází především rodinní příslušníci, aby viděli svého potomka v jeho slavné chvíli a aby s ním oslavili jeho vstup do dospělosti. Právě širokost publika složeného z vícero generací dává plesu rituální charakter, všichni přihlíží přechodovému rituálu, aby ho společně stvrdili. Návštěvníci maturitního plesu jsou tedy z různých generací a od zábavy (kterou ples bezesporu také je) mají velmi rozdílná očekávání. Složení účastníků akce tak ovlivňuje její náplň, ale i atmosféru. Například na již několikrát zmiňovaném plese Gymnázia Mensa nebyli přítomní téměř žádní vrstevníci maturantů. Většinu míst u stolů zabrali rodinní příslušníci a také studenti primy se svými rodiči, kteří byli přítomni kvůli společnému rituálu stužkování. Absence spolužáků z nižších ročníků a kamarádů byla pravděpodobně způsobená malou kapacitou prostoru. Díky těmto okolnostem, byla atmosféra plesu velmi odlišná od té, co běžně znám – byla daleko tišší, kultivovanější, více dospělá a rozvážná. Fakt, že jsou na plese přítomni rodiče a prarodiče nechci prezentovat jako negativní, má svůj velký důvod. Maturanty ale staví do náročné situace, kdy se na jednom místě a v jednom čase mísí několik jejich sociálních rolí – role studenta, role spolužáka, role dcery nebo syna, role kamaráda. Navíc maturanty brzdí v tom, aby udělali v rámci plánování plesu nějaký zásadní posun – například pozvali místo kapely s klasickým plesovým repertoárem takovou, jejíž hudební repertoár se jim skutečně líbí. Chtějí totiž vyjít vstříc co nejširšímu spektru publika, vyhovět jejich hudebnímu vkusu a alespoň částečně splnit očekávání, která od takového událostí mají. Tuto zdrženlivost ve změnách samozřejmě nepůsobí pouze přítomnost starších generací, způsobuje je často i škola, respektive její zaměstnanci, kteří se studenty ve větší či menší míře ples diskutují. Dalším faktorem je jednoduše právě vědomí tradice nejen maturitních, ale jakýchkoli plesů. *„Poměrně univerzální lidskou charakteristikou se zdá být neochota opouštět potenciálně funkční rituální praktiky. Tváří v tvář nejistotě chaosu či nebezpečí se mnohdy neodvažujeme zřít se některých představ, přinejmenším zdánlivě funkčních, netroufáme si ustoupit od generacemi prověřených rituálních postupů. A to i v případě, že je již nelze příliš dobře sloučit s převládající představou o tom, jak funguje svět kolem nás.“*⁶⁵

⁶⁵ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5. s. 45

Právě kvůli dodržování tradice v sobě maturitní ples uchovává spoustu stereotypů, zejména těch genderových. Téma genderu je v české společnosti stále velmi čerstvé a částí společnosti není vůbec akceptované, proto je vcelku přirozené, že se do tradice maturitního plesu ne zcela, a ne plošně promítlo. Jednou z velmi viditelných tradic je ošacení, kterému jsem věnovala celou kapitolu o kostýmu. Vychází z tradice plesového odívání, ale může mít svá maturitní specifika. Maturantky mívaj plesové šaty délkou dosahující země (přičemž délka tu nepředstavuje cudnost, ale míru oficiality události), maturanti pánské obleky. Přestože v každodenním životě se oblečení mužů a žen nemusí výrazně lišit, na plese je od sebe dle oblečení poznáme na první pohled. Tento fakt můžeme pozorovat nejen na plesech, ale na jakékoli velmi slavnostní události. Slavnostní oděvy tedy daleko více zdůrazňují gender osoby, která je má na sobě – obleku, který nosí muži, se přímo nazývá „pánský“.

*„S ohledem na povahu konkrétního svátku bývají symbolicky akcentovány některé z našich sociálních statusů. Stejně tak ale může dojít k dočasné změně identity, což je obvykle projeví i v úpravě zevnějšku a vizuálního dojmu, kterým působíme na druhé.“*⁶⁶ U maturitního plesu jako by platilo obojí – na jedné straně studenti svým oděvem manifestují svou osobnost a identitu, na druhou stranu často odkrývají její stránky, které mohou být jejich okolí neznámé – ať už je to touha být princeznou, vybočit z genderového určení nebo ukázat svou kreativitu a originalitu. To také souvisí se svátečním časem, který toto uvolnění nebo odvázní se snáze dovoluje.⁶⁷

Tím, že většina účastníků plesu tyto společenské normy přijímá za své nebo je respektuje, odlišit se od nich není nijak těžké. Příkladem je moje blízká kamarádka Veronika. Na svůj maturitní ples si v den jeho konání ostříhala dlouhé vlasy na krátké mikádo a místo klasických dlouhých šatů měla černý overal. Dle jejích slov byla důvodem touha být originální a nejvýraznější a také touha demonstrovat svým spolužačkám, že jako dívka se odlišuje od jejich pojetí ženství reprezentovaném princeznovskými šaty.⁶⁸ Veronika také reprezentovala ženství, ale jiné, své a ji identifikující.

Kostým se dá však použít i k vyjádření toho, že maturant ani do jedné genderové škatulky nespadá, vymezuje se vůči tomu, jak společnost genderové kategorie chápe nebo chce vyjádřit nesouhlas s heteronormativním vnímáním světa. Například na plese v Kolíně byl vizuálně nejvýraznější Václav – vlasy měl spletené dozadu do copánků, použil výrazné líčení a oblékl se do košile, kravaty a saka, které skombinoval se sukní a vysokými černými botami. Nevím, co přesně tím chtěl vyjádřit, ale rozhodně se chtěl vymezit tradici a normám jí daným. V dokumentárním filmu se nám podařilo zachytit rozhovor studenta s paní učitelkou při tanci: „Co je to v emku (název třídy, poz. aut.) za kluka, toho Vaška?“ „No on je takovej divokej.“

⁶⁶ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5. s. 104

⁶⁷ Tamtéž, s. 105

⁶⁸ Rozhovor autorky s Veronikou Holcovou.

„Takhle chodí i normálně ve škole?“ „No ne takhle výstředně, ale jako umí.“ Potom student dodá: „Jsem zvědavěj, co na to bude říkat babička.“ A paní učitelka rozhovor zakončí větou: „Vy jste taková jediná poslední nejnornálnější třída.“ Na zaznamenaném rozhovoru lze zpozorovat, že ani jeden z nich nemluví o Václavově outfitu s pochopením, spíš je pro ně kuriozitou, kterou potřebují okomentovat. Přesto je právě Václavův přístup náznakem toho, že i maturitní ples se bude postupně proměňovat a zanedlouho takové oblečení nebude považované za extravagantní a normu překračující, ale bude pouze jednou z možných variant.

Výše zmiňuji tendenci dívek stylizovat se do princezen, kterou jsem podrobněji popsala v kapitole Kostým. Na plese v Kolíně takových nebylo mnoho, většina dívek měla sice dlouhé, ale celkem decentní šaty, a pouze tři dívky měly ve vlasech zakomponovanou korunku. Přesto moderátor plesu všechny dívky označoval za „princezny plesu“ nebo zdůrazňoval jejich krásu a půvab, chlapce označoval jako „chlapy“, „muže“ nebo „borce“. Ještě více tak podporoval stereotyp, který říká, že ženy jsou především krásné, kdežto muži jsou především drsní. Alespoň pro jistou část společnosti je takové vnímání mužů a žen v současné době již překonané, ale na plese jako by se stále drželo a bylo považováno za zcela přirozené. Lidé, kteří se tomuto stereotypnímu pohledu vymezují, pak působí extravagantně a často jsou vnímáni pejorativně, přestože pouze vyjadřují to, kým opravdu jsou. Dokonce i v článku nymburského deníku věnovanému tomuto plesu se objevilo slovo „extravaganční“ při hodnocení oděvů maturantů, autor článku ho dával do kontextu s jejich umělecky zaměřeným studiem.⁶⁹

Když jsem se studentů ptala, jak by maturitu oslavili, kdyby neexistovala tradice maturitního plesu, většinou odpovídali tak, že by se chtěli sejít v baru a uspořádat obyčejnou párty. „Jeden náš učitel nám to říkal, proč to prostě nezlomíme. Proč se prostě nesebereme a nejdeme to oslavit někam do klubu sami a nevykašleme se na tu šarádu. Hodně lidí to dělá taky pro ty rodiče, i když to třeba nepřiznají. Myslím si, že víc lidí to dělá pro rodiče než pro sebe,⁷⁰“ odpovídá na tuto otázku Andrea.

Nedokážu její slova potvrdit ani vyvrátit. Myslím, že maturanty můžeme rozdělit do tří, jistě částečně generalizujících kategorií. Jedna část maturantů a maturantek se na svůj ples upřímně těší, a to právě i proto, že jde o tradiční událost, kterou zažili generace spolužáků před nimi. A je to i důvod, proč ji chtějí zažít přesně takovou, jakou ji kdysi někde viděli, a nemají tak chuť ani důvod ji jakkoli zpochybňovat a měnit. Druhou skupinou je ta část maturantů a maturantek, kteří vnímají maturitní ples spíše jako společenskou povinnost, kterou třeba i kvůli svým rodičům absolvují. Třetí kategorií jsou pak studenti, kteří se do celé

⁶⁹ HEJDUK, Zdeněk. *Poděbradští maturanti si užili ples. O půlnoci zaslapávali šerpy pro štěstí*. Nymburský deník [online]. [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: https://nymbursky.denik.cz/kultura_region/podebradsti-maturanti-si-uzili-ples-o-pulnoci-zaslapavali-serpy-pro-stesti-20230.html

⁷⁰ Rozhovor autorky s Andreou.

události cítí společensky vmanipulováni, ale raději ji přetrpí, než aby se jí neúčastnili vůbec a byli naprosto sociálně vyloučení. Pokud je tedy maturitní ples událostí pro studenty i jejich rodiče, je přirozené, že se jeho struktura ani charakter příliš nevyvíjí. Kvůli tomu můžou být hodnoty, které maturitní ples reprezentuje, často konzervativní a nereflektující současný svět. Na celou situaci se lze dívat i z pozitivního hlediska jako na událost, která protíná světy několika generací a umožňuje jim prožít ji společně. V tu chvíli můžeme vnímat maturitní ples jako výsledek řady kompromisů mezi studenty a jejich rodiči, který slouží k jejich vzájemnému rozloučení před tím, než se z maturantů stanou samostatní, dospělí a na rodičích nezávislí jedinci.

7. Rituálnost maturitního plesu

Abych mohla zodpovědět základní otázku této diplomové práce – tedy zdali maturitní ples může být označován iniciačním rituálem současnosti – musím se nejprve pokusit odpovědět na to, co rituál je. „*Univerzálně řečeno se jedná o standardizovaný soubor jednání vyznačující se vyšší mírou stability prvků, která umožňuje identické opakování inscenované formy,*“⁷¹ píše Jana Karlová v publikaci *Slavnosti a rituály*. Rituál můžeme také definovat jako posvátný obyčej, skrze nějž „*dané společenství udržuje a upevňuje své normativní uspořádání a organizaci.*“⁷² Rituály mohou mít různé účely a funkce, já se zaměřím na tzv. rituály přechodu. Takovým rituálem může být oslava narozenin, skrze kterou přijmeme svůj nový věk, svatba, díky níž se ze svobodných lidí stáváme manželi, nebo třeba pohřeb, během něhož můžeme emocionálně zpracovat odchod někoho blízkého. Člověk v průběhu svého života stárne a spolu s věkem se proměňují jeho sociální statuty, život každého z nás se tedy skládá ze sledu různých období – narození, dospívání, vstup do zaměstnání, otcovství nebo mateřství, stárnutí, smrt.⁷³ „*A ke každému z těchto celků se vztahují obřady, jejichž cíl je stále týž – nechat jedince přejít od jedné determinované situace k jiné, zrovna tak determinované situaci.*“⁷⁴

Důležitou osobou pro výzkum přechodových rituálů byl francouzský etnograf a folklorista Arnold Van Gennep. V roce 1909 napsal knihu *Přechodové rituály*, ve které na základě popisu různých přechodových rituálů z celého světa doložil, že mají velmi obdobnou strukturu či mechanismus. Kromě toho poprvé pojmenoval existenci období *pomezí*, „*keré se někdy stává jaksí samostatnou etapou – noviciát, zasnuby, těhotenství, úmrtí.*“ Na jeho poznatky dále navázal Victor Turner, který zavedl pojem *liminarita* a *liminární osoba*, první z nich pojmenovává charakter tohoto pomezního období, druhý jeho subjekt, tedy člověka ocitajícího se na prahu. „*Rysy liminarity nebo liminární osoby („člověka na prahu“) jsou nutně nejasné, protože toto postavení a tato osoba se vymykají nebo vypadávají ze sítě klasifikací, které za normálních okolností stavy a postavení umisťují v kulturní prostoru.*“⁷⁵ Proces přechodového rituálu rozděluje na tři fáze. První je odloučení, „*keré představuje vytržení*

⁷¹ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5. s. 38

⁷² KELLER, Jan, Milan NEKONEČNÝ, Dalibor PAPOUŠEK a Jiří WINKLER. *Rituál*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ritu%C3%A1l>

⁷³ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Přeložila Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1374-1. s. 13

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Přeložila Lucie KUČEROVÁ. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3. s. 96

*jedince nebo skupiny z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře*⁷⁶. Druhou fází je právě liminární období neboli pomezí. Ve třetí, poslední fázi dochází ke znovu začlenění či přijetí do struktury společenství.⁷⁷

Přechodové rituály můžeme rozlišovat podle toho, odkud kam jedinec přechází. Dále se budu zabývat pouze rituály iniciačními, které zprostředkovávají vstup jedince do nového společenství. Pojem iniciační pochází z latinského *initiare*, což znamená „zasvěcovat do něčeho“.⁷⁸ „Z antropol. hlediska se obřadem iniciačním rozumí obřad, který: 1. odděluje dvě životní období člověka a připravuje ho pro novou životní úlohu; 2. začleňuje jedince do jiné sociální skupiny, než do které doposud patřil.“⁷⁹ Přičemž v mnoha případech platí obojí.

Událost maturitního plesu přichází v období, kdy jsou mladí lidé na konci svého středoškolského studia a pravděpodobně je čeká velká životní změna. Buď mohou dál pokračovat ve studiu na vysoké škole, což každopádně znamená naprostou změnu kolektivu, často i nutnost přestěhovat se do jiného města nebo alespoň postupně začít žít samostatněji. Nebo mohou začít chodit do práce, což je změna ještě větší. Ať si zvolí jakoukoli variantu, jejich okolí s nimi začne více komunikovat jako s dospělými lidmi, kteří jsou na cestě k úplné samostatnosti a nezávislosti na své rodině. Poslední rok jejich středoškolského studia k této změně směřuje, neboť je zakončen maturitní zkouškou – dříve oficiálně, dnes hovorově nazývanou zkouškou dospělosti. Čtvrtý ročník střední školy je provázen pocitem chýlení se k velké životní změně, studenti během roku musí uvažovat o své budoucnosti – rozhodovat se, jakou univerzitu si pro další studium vyberou, zdali vůbec chtějí podávat přihlášku na vysokou školu, jestli začnou své dovednosti uplatňovat na pracovním trhu či si dají rok pauzu (tzv. gap year) nebo jejich cesty povedou úplně jiným, konečně svobodným, směrem.

Maturitní ples se nejen odehrává v tomto napjatém období plném očekávání, ale přímo na okolnosti tohoto roku poukazuje a můžeme ho chápat jako poslední důležitý milník, který studenty od tohoto řešení budoucnosti a přípravy na maturitu dělí. To však samozřejmě nestačí k tomu, abychom mohli maturitní ples skutečně chápat jako iniciační rituál.

Abychom ho tak mohli označit, muselo by skrze něj skutečně docházet k tranzici studentů z dospívajících na dospělé. V následujících podkapitolách se pokusím nastínit faktory, které tuto variantu potvrzují, vyvracejí nebo alespoň problematizují jednoznačnou odpověď.

⁷⁶ TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Přeložila Lucie KUČEROVÁ. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3. s. 95

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ JUSTOŇ, Zdeněk. *Obřad iniciační*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z:

https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ob%C5%99ad_inicia%C4%8Dn%C3%AD

⁷⁹ Tamtéž.

7.1. Přípravy plesu

Přípravy plesu považuji za velice důležitou součást plesu samotného, a to i přesto že se jich neúčastní všichni stejnou měrou. Můj postoj vyplývá především z toho, že já sama jsem patřila mezi ty, kteří maturitní ples organizovali a angažovali se ve všem, co s ním souviselo. Byla to pro mě velmi intenzivní zkušenost, během které jsem se naučila spoustu produkčních dovedností. Nejtěžším úkolem pro mě však bylo naučit se s lidmi komunikovat, dělat kompromisy a přistupovat na řešení, která jsem já sama nepovažovala za nejlepší.

Maturitní ples je stejně jako jakýkoli jiný ples velkou kulturní akcí, která vyžaduje dlouhodobé a rozsáhlé přípravy. Záleží sice na míře velkoleposti plesu, ale pouze jeho základní a hlavní složky vytváří dlouhý seznam úkolů. Studenti musí vybrat a domluvit datum plesu, s čímž jim většinou pomáhá škola. Musí zařídit moderátora plesu, kapelu nebo jiné hudební těleso, musí objednat maturitní šerpy a maturitní skleničky, musí nacvičit choreografii společného slavnostního nástupu, dát dohromady věci do tomboly, sehnat fotografa plesu, zařídit fotokoutek a vymyslet a nazkoušet půlnoční překvapení. Vyjmenovala jsem naprostý základ, bez kterého se maturitní ples téměř neobejde. Přesto maturanti často vymýšlí věci nad tento rámeček, čímž si situaci ještě více ztěžují – řeší výzdobu sálu, vymýšlí další body programu plesu, vytváří nástěnky s fotkami maturantů, navrhují maturitní trička. Některé ambice vychází ze specifických tradic škol, které studenti chtějí dodržet (např. tvorba maturitních novin nebo videa), jiné jsou dané již zmiňovanou nabídkou služeb, která se na studenty hrne, a vytváří pocit, že ji musí využít.

Ve třídě se většinou utvoří skupina studentek a studentů, kteří mají chuť ples organizovat a mít tedy i větší vliv na jeho výslednou podobu. Ti se ujímají realizace konkrétních bodů, které jsem zmínila výše, a zároveň se stává jejich úkolem veškeré informace a budoucí rozhodnutí komunikovat se zbytkem třídy a tuto komunikaci iniciovat. V každé třídě je systém spolupráce samozřejmě odlišný a specifický. Společné je však to, že se spolu studenti musí vždycky nějakým způsobem domluvit a shodnout se na variantě, která bude vyhovovat většině nebo která dává největší smysl.

Míra, s jakou se studenti do příprav plesu zapojí, většinou reflektuje to, jak moc jim na plese záleží a jak se na něj těší. „*Samozřejmě jako každý bych chtěl mít nejlepší ples, kterej tahle škola měla. Chci, aby to bylo úžasný a velkolepý, abychom si to všichni hlavně užili,*“⁸⁰ říká Jakub, který na ples zařídil kapelu, moderátora, taneční vystoupení a vymyslel choreografii půlnočního překvapení. Andrea to má naprosto jinak – na ples jde kvůli mamince. Nechodila do tanečních a její maminka vyjádřila přání, že by si přála zažít aspoň maturitní ples: „*Tak jsem si řekla dobře, tak to přeťpím. Udělám to pro ni, mám ji ráda.*“⁸¹ Na plese ji nesedí jeho

⁸⁰ Rozhovor autorky s Jakubem.

⁸¹ Rozhovor autorky s Andreou.

oficiální a slavnostní charakter, v kterém nevidí žádnou hodnotu: „*Pro mě je to strašná maškaráda, nelíbí se mi to, že tam člověk musí poskakovat a dělat ze sebe nějaký představení.*“⁸² Andrea se tedy příprav účastnila, ale neměla tendenci mluvit do toho, jak ples bude ve výsledku vypadat. Tento princip samozřejmě nemusí platit vždy – například Adéla, která je hlavní organizátorkou plesu, se příprav ujala spíše proto, že ji takový typ práce baví a má s ním zkušenosti z pořádání studentského festivalu: „*Nebyl nikdo, kdo by to chtěl celý zorganizovat. A spíš to bylo tak, že se všichni nechali táhnout někým, kdo to povede. Je to pro mě velká zodpovědnost, protože spoustu věcí je psaných jenom na mě. Ale těším se na to, protože jsem si to právě skoro celý zorganizovala sama.*“⁸³ Stejně tak můžou být studentit, kteří se na ples velmi těší a je pro ně důležitý, ale nemají chuť o věcech rozhodovat a zapojovat se do příprav víc než se od každého očekává.

Největším oříškem na zařizování maturitního plesu spatřuji to, že se studenti musí na všech složkách plesu (ideálně demokraticky) domluvit. Studentů bývá různý počet, ale s drobným zaokrouhlením jde vždy o skupinu od 20 do 60 lidí (záleží na počtu tříd a na početnosti tříd). „*Je to těžký, je nás hodně. Sejit se na stejném názoru je šílený. Ale snažím se to filtrovat a najít kompromis mezi všema. Abychom tam všichni měli to svoje,*“⁸⁴ říká Jakub. Studenti, kteří se do příprav nehrnou a nechávají za sebe rozhodovat ostatní, to mají těžké v tom, že se jich přípravy a konkrétní rozhodnutí často osobně, a někdy i fyzicky dotýkají – musí trávit čas ve škole navíc, aby zkoušeli choreografii, musí nosit šerpu s mottem, které vybral někdo jiný, nebo jsou nuceni shánět ceny do tomboly. Být naprosto nestranný a pouze přijímat veškerá rozhodnutí někoho jiného, vyžaduje tedy velkou dávku pokory. Andrea, která se na ples netěšila, popisuje nacvičování slavnostního nástupu takto: „*To je strašný. To je přišerný. To trvá tak dlouho a je tam studená podlaha, a furt musí člověk něco nacvičovat. Není to pro mě, neužívám si to. Je to jak v cirkusu, člověk si přijde jak cvičená opice. Nechci to dělat, ale dělám.*“⁸⁵

Snadno se stává, že ohledně některých složek maturitního plesu vznikne konflikt. Studenti z Poděbrad se mnou žádný konkrétní konflikt nesdíleli, proto využiju zkušenosti ze svého vlastního maturitního plesu. Dohadovali jsme se o spoustě věcech, ale největší bouře vznikla kolem návrhu maturitního trička. Jeden ze spolužáků, navrhl tričko, na kterém byla etiketa likéru Jägermeister (tehdy nejpopulárnější alkoholický nápoj nejen u nás ve třídě, ale na celém gymnáziu), ale bylo do ní zakomponováno logo naší školy a texty byly pozměny tak, že odkazovaly na maturitu a naši třídu (viz obrázek 13). Několika studentkám však vadilo, že by naše maturitní tričko bylo postaveno na lásce k alkoholu a vyjádřily se tak, že by ho odmítaly nosit. Diskuse ohledně relevantnosti tohoto postoje byla dlouhá a místy útočná.

⁸² Rozhovor autorky s Andreou.

⁸³ Rozhovor autorky s Adélou.

⁸⁴ Rozhovor autorky s Jakubem.

⁸⁵ Rozhovor autorky s Andreou.

Nakonec se vše vyřešilo jiným kvalitním a kompromisním návrhem, který byl založený na slovní hříčce „Škoda Oktávy“ a odkazoval na fakt, že jsme se v naší gymnaziální kariéře „teprve stihli rozjet“. Na střeše auta, jehož autorem byl jeden ze spolužáků, se vezla láhev Jägermeisteru, a tak byli všichni aspoň částečně spokojeni (viz obrázek 14). Myslím, že důležitým aspektem v tomto konfliktu byla skutečnost, že tričko není objekt, který na maturitním plese jen tak existuje, je to věc, kterou musí mít každý maturant na svém těle. Bylo tedy zásadní, aby se s obsahem trička byli všichni ochotní ztotožnit.

Obrázek 13, vlevo. Návrh na maturitní tričko mé třídy, který vyvolal největší spor v průběhu příprav maturitního plesu. Zdroj: Archiv autorky

Obrázek 14, vpravo. Finální, kompromisní návrh. Zdroj: Archiv autorky

Menších sporů a dohadování proběhlo během příprav plesu spousty. Když si dnes po šesti letech od plesu procházím náš facebookovou skupinu „Maturitní ples Oktávy“, udivuje mě, kolik věcí jsme museli jako kolektiv společně probrat a shodnout se na nich. Z příspěvků ve skupině lze vyčíst, že řešíme například zasedací pořádek, cenu lístků, vizuál programu, přerozdělování vstupenek, hromadění cen do tomboly, psaní příspěvku do maturitních novin a spoustu dalších drobností, které postupně s blížícím se termínem plesu vyvstávají. Jako kolektiv nás přípravy maturitního plesu vystavily spoustě složitým situacím, ale ve výsledku nás proces příprav stmelil. Přestože jsme se znali už osm let, naučili jsme se o sobě navzájem spoustu nových věcí a poznali jsme naše dovednosti, které byly doposud skryté (například jeden ze spolužáků navrhl z vlastní iniciativy skvělou grafiku vstupenek a programů, aniž jsme tušili, že takové věci umí). Tyto dlouhodobé přípravy plesu tedy považuji

za podstatnou součást události, která má (možná jako jediná) skutečně nějaký transformativní účinek. Poslední příspěvek v naší facebookové skupině určené k řešení plesu je tento: „*Čaute děcka, po zkušenostech posledních týdnů vám chci všem poděkovat, že náš maturák byl takovej jakej byl... nejlepší.*“⁸⁶ Samozřejmě nemůžu mluvit za všechny, někteří spolužáci se maturitního plesu i jeho příprav účastnili opravdu jen okrajově a z nutnosti splnění jisté společenské povinnosti. Ale myslím, že těm, kteří se do této události aspoň částečně nadchli, přinesla společná zkušenost, ze které se její přípravy nedají vyjmout, pocit hrdosti a pýchy na naši třídu a na to, jací jsme.

Chci zde neopomenout také přípravy, které se odehrávají až v samotný den maturitního plesu. Jsou totiž provázené zvláštní atmosférou plnou těšení a nervozity z nadcházejícího se večera, podobně jako tomu bývá například v den divadelní premiéry. Studenti se v místě konání schází zpravidla už během dopoledne nebo brzkého odpoledne. Čas využívají k tomu, aby se v prostoru zabydleli, vyzdobili ho podle svých představ a vyzkoušeli si choreografii svého nástupu poprvé na tanečním parketu, na kterém se bude skutečně dít. Během dne maturanti střídavě místo opouštějí, aby si vyzvedli oblek, došli ke kadeřnici nebo se stavili na večeri doma. V pozdějších hodinách pak do sálu přichází všichni zaměstnanci kulturního prostoru, jako jsou barmani, členové ochranky, šatnářky nebo osvětlovači a zvukaři. Později také přichází moderátor, kapela a další účastníci programu plesu, se kterými se zástupci maturantů domlouvají poslední detaily spolupráce. S blížícím se večerem se maturanti a maturantky začínají převlékat do svých slavnostních rób a obleků, dívky se vracejí ze salonů nebo si samy na místě upravují vlasy. Často bývá přímo na místě přítomná make-up artistka, která některé z maturantek profesionálně nalíčí. Výstižně popsal atmosféru finálních příprav Matyáš: „*Hrozně jsem to prožíval, víc než jsem čekal. Jak jsme tam byli celý ten den, tak třeba v těch šest, těsně předtím... Hrozně mi to připomínalo Štědrej den. Kdy se člověk připravuje, čeká, dělá takový ty nudný věci. Je to takový utahaný, nic moc, ani pít se člověku nechce. A pak to jako přijde – to, na co člověk čeká celý den, a zjistí, že těch deset hodin naprostý nudy a pekla se fakt vyplatilo.*“⁸⁷

Každý rituál vyžaduje přípravy, které umožňují se účastníkovi na samotný rituál, veškeré jeho okolnosti a následky připravit, dává mu možnost důkladně si uvědomit a přijmout změnu, kterou se chystá projít. Jsou to přípravy plesu, během kterých konkrétní maturant či maturantka rozhoduje, v jakých šatech půjde, jaké motto bude mít na šerpě a koho přizve, aby celému plesu přihlížel, respektive se ho účastnil. Je to období, ve kterém si maturanti ples představují, snaží se ho podle svých představ naplánovat a udělat ho takovým, jaký si ho přejí mít. Samotný maturitní ples se pak odehrává právě na základě rozhodnutí, která se

⁸⁶ Ze soukromé facebookové skupiny „Maturitní ples Oktávy“

⁸⁷ Rozhovor autorky s Matyášem.

dějí v čase před ním. Proto považují přípravy za esenciální a neopomenutelnou složkou maturitního plesu.

Situace je samozřejmě jiná, pokud k organizaci plesu maturanti využívají koordinačních služeb agentur. Maturantům stále zbývá spousta věcí k osobnímu rozhodnutí a agentura se jim snaží vyjít vstříc ve všech jejich přáních a představách. Ale do rituálu najednou zasahuje někdo jiný, někdo, kdo samotným rituálem ve výsledku neprojde a nemá k němu osobní vztah. Maturanti sice mohou ples prožít více v klidu a bez starostí, ale mnou popsany pocit hrdosti a pýchy se pravděpodobně nemůže dostavit v takové intenzitě – ples najednou není událostí, kterou by si od začátku do konce připravili a prožili sami, je spíše kulturní akcí, jejímž tématem a hlavní součástí jsou oni.

Je podstatné zmínit, že důležitým charakterem přechodového či iniciačního rituálu by mělo být i to, že ho pro člověka rituálem procházejícího připravuje někdo jiný – organizace, společenství, církve, škola, rodina. Tomu maturitní ples naprosto odporuje. Ale pokud budeme chápat společné přípravy ne jako činnost, která rituálu přechází, ale jako jeho součást, je situace odlišná.

7.2. Manifestace sebe sama – definování toho, kdo jsem

Maturanti se ve svém životě nacházejí na pomezí dospívání a dospělosti. Dle občanského průkazu jsou všichni už dospělými jedinci, ale období adolescence mají těsně za sebou. Dospívání je „*období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.*”⁸⁸ Identita bývá též nazývána *autentickým bytím*, její hledání je spojeno s otázkami jako: čím vlastně jsem?, už jsem dospělý?⁸⁹ Vývojový psycholog Erik Erikson vnímal dosažení identity, které chápe jako dosažení vnitřní integrity a celistvosti zkušenosti se sebou samým, jako ukazatel vstupu do dospělosti a její hledání jako „*vývojový úkol, kterým se završuje období adolescence.*”⁹⁰ Výzkumné studie z posledních desetiletí však ukazují, že vstupem do dospělého věku se toto hledání vlastní identity neuzavírá.

„*Důležitost a význam identity v dospělosti přetrvávají a dále se rozvíjejí.*”⁹¹

Pro porozumění vývojové etapy, ve které se maturanti nacházejí a ve které se stále nacházím i já sama, pro mě byl velmi důležitý pojem *emerging adulthood* pocházející od psychologa J. J. Arnetta. Do češtiny se pojem překládá jako vynořující dospělost a označuje zcela novou vývojovou etapu mezi adolescencí a dospělostí, v rámci vývojové psychologie jde o „*radikální krok, který vyvolal v odborné komunitě mnoho rozporuplných ohlasů.*”⁹²

Arnett k pojmenování této etapy života došel skrze rozhovory s několika sty studenty ze Spojených států amerických, kteří pocházeli z různých oblastí i rozdílných sociálních a ekonomických podmínek. Přes jejich odlišnosti z rozhovorů vyplynulo, že se mladí lidé cítí „nějak mezi“ (originálně: „*feeling in between*“). Tedy že už mají období adolescence za sebou a začínají se cítit zodpovědní sami za sebe, ale stále jsou dost připoutáni ke své rodině.⁹³

„*Vynořující se dospělost je obdobím života, kdy má jedinec před sebou velkou paletu různých cest a kdy ohledně své budoucnosti neučinil mnoho pevných rozhodnutí. Je to období, kdy je míra nezávislého objevování životních možností pro většinu lidí větší, než v kterékoli jiné etapě životní dráhy.*”⁹⁴

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0. s. 373

⁸⁹ NEKONEČNÝ, Milan. *Identita*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Identita>

⁹⁰ LACINOVÁ, Lenka, Stanislav JEŽEK a Petr MACEK, ed. *Cesty do dospělosti: psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8400-1. s. 10

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž, s. 9

⁹³ MUNSEY, Christopher. *Emerging adults: The in-between age*. Monitor on Psychology [online]. American Psychological Association, 2006, 37(7) [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://www.apa.org/monitor/jun06/emerging>

⁹⁴ ARNETT, Jeffrey Jensen. *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*. American Psychologist [online]. 2000, 55(5), 469-480 [cit. 2023-08-06]. ISSN 0003-066X. Dostupné z: doi:10.1037//0003-066X.55.5. s. 469. Překlad Marta Hermannová

Podle dat, které Arnett sledoval, je období mezi osmnáctým a pětadvacátým rokem téměř jediným obdobím, kde neexistují žádné převládající demografické charakteristiky, jedinou charakteristikou je demografická variabilita, která reflektuje velkou paletu možností a míru individuální vůle, kterou tito mladí lidé uplatňují.⁹⁵ Demografickými charakteristikami myslí například místo bydliště (v domě rodičů, na kolejích, v bytě, ve spolubydlení), stav (svobodná/ý, ženatý/vdaná, ve vztahu), nebo počet dětí. U lidí do osmnáctého roku nebo u lidí po třicátém roku života najdeme daleko více shodných oblastí, respektive existuje zde výrazná většina. U vynořujících se dospělých je situace daleko rozmělněnější.

Situaci studentů v maturitním ročníku nelze popisovat tak, že přechází z adolescence do dospělosti. Ale přechází z věku, kdy bylo jejich směřování celkem jasně dané a mělo daná pravidla zvenčí, do etapy života, kdy cokoli přestává být determinované. Začne být daleko více na nich samotných, jak bude jejich život v následujících měsících a letech vypadat. Budou studovat vysokou školu za podpory rodičů? Odjedou na pár let vydělávat peníze do zahraničí? Začnou pracovat v oboru, který vystudovali? Začnou pracovat v úplně jiném oboru neodpovídajícím jejich vzdělání? Budou mít děti? Budou se vdávat nebo ženit? Stojí před prahem nebo možná už na prahu změny nakládání se svým vlastním životem, díky čemuž budou mít daleko více příležitostí přemýšlet o tom, kdo vlastně jsou. Je to právě J. J. Arnett, který přišel s myšlenkou, že hledání identity rozhodně nekončí v období adolescence, ale odehrává se právě v období *emerging adulthood*, tedy až po osmnáctém roce života, a to skrze objevování v oblastech lásky, práce a světonázoru.⁹⁶ „*Utváření identity zahrnuje zkoušení rozmanitých životních možností a postupný posun k dělání rozhodnutí, která trvají.*“⁹⁷

Na maturitní ples lze nazírat jako na prezentaci třídního kolektivu a manifestaci sebe sama. Tato manifestace se odehrává v období, během něhož studenti teprve pátrají po své identitě. Někteří jsou v hledání dál, někteří s ním teprve začínají a objevují nová zákoutí svojí osobnosti – ať už se týkají charakterových vlastností, zájmů, sexuality, vkusu nebo výběru přátel. Právě nutnost rozhodnout se, kým chci na maturitním plese být a jaký dojem chci na ostatní vytvářet, a také kým jsme jako kolektiv a jaké je moje místo v něm, by mohla mít pro studenty rituální, transformativní účinek. Donutí je pozastavit se nad vlastní identitou a uvědomit si, že stojí na nějakém rozcestí. Pro konkrétní příklad chci popsat další aspekty příběhu maturanta Nica. Jak už jsem psala v kapitole o kostýmu, Nico v době plesu procházel genderovou tranzicí, jeho blízká rodina a spolužáci o tom věděli, přestože to většinově nerespektovali. Ples ale navštívili i jeho prarodiče, kteří o této jeho situaci nic neví a rodiče Nica nechtěli, aby se o ní jakkoli dověděli. Proto také Nico nemohl mít během plesu

⁹⁵ARNETT, Jeffrey Jensen. *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*. *American Psychologist* [online]. 2000, 55(5), 469-480 [cit. 2023-08-06]. ISSN 0003-066X. Dostupné z: doi:10.1037//0003-066X.55.5. s. 471

⁹⁶ Tamtéž, s. 473

⁹⁷ Tamtéž. Překlad Marta Hermannová

oblek, jak si přál, a proto také nemohlo být při šerpování vysloveno jméno, kterým se v současnosti identifikuje, místo toho moderátor vyhlásil Nicovo staré jméno Natálie. „*Okolí může nějakou dobu trvat, než si zvykne na nový gramatický rod a nové jméno. Chyby jsou pochopitelné, ale záměrné popírání a znevažování identity trans osoby tím, že opakovaně používáme špatný gramatický rod (misgendering) nebo původní jméno (deadnaming) je považováno za formu transfobie, která může mít prokazatelné negativní psychologické dopady.*“⁹⁸ Nico je bohužel na *deadnaming* naprosto zvyklý, a to z domova i ze školy. Situace šerpování, kdy jeho staré jméno moderátor vyhlásil v exponované situaci před zraky spousty lidí, byla však extrémní a velice nepříjemná i pro něj. A to i přesto, že to nebyla moderátorova chyba, ale Nicova volba – vybraná za účelem nešokovat prarodiče. Tento příklad uvádím proto, že se na něm dobře ukazuje, jak důležité je, aby maturant či maturantka mohli na maturitním plese svobodně a bez problémů manifestovat svou identitu. Pokud tuto možnost totiž nemají nebo pod nátlakem okolí zvolí variantu svou identitu skrývat, může to pro ně být velmi bolestivé.

⁹⁸ DOLEŽALOVÁ, P., B. ORLÍKOVÁ, G. HULL-ROCHELLE a K. PAVLICA. *Rozvoj duševní pohody u transgender klientů.: Poznatky a holisticky orientovaný terapeutický přístup.* [online]. Klecany: Národní ústav duševního zdraví, 2021 [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://ismettransparent.cz/vzdelavani/ke-stazeni/>. s. 12

7.3. Rituály obsažené v maturitním plesu

Pro to, abychom maturitní ples, mohli označit jako rituál, považuji za důležité, že některé jeho části jsou běžně nazývány rituály. Je to především rituál šerpování, rituál zlatého deště nebo rituál sbírání peněz a rituál zašlapávání šerp. Všechny mají velkou míru symboliky a své vnitřní významy.

Šerpování samotné nejvíce připomíná typ iniciačního rituálu a dají se v něm rozlišit tři fáze, které by rituál tohoto typu měl mít. Fáze odloučení s odcházejícím společenským statutem, kterou spatřuji konkrétně ve chvíli, kdy maturant čeká v zástupu na to, až přijde řada na jeho šerpování. Ale jako odloučení se dá vnímat celé období, které maturitnímu plesu předchází. Fáze liminární, kdy je maturant představen komunitě a fyzicky přechází z bodu A do bodu B a jde si pro svou maturitní šerpu. K tomuto aktu mi přijde zajímavý poznatek Arnolda van Gennepa, který si povšimnul, že momenty přechodu z jedné životní etapy do druhé bývají spjaty i s přechodem materiálním, což dokazuje i situace maturantů, kteří často v období po maturitě opouštějí své rodné domovy. A díky tomu bývají často přechodové rituály spojeny s aktem fyzického přecházení⁹⁹: „*Proto se tak často přechod od jednoho věku nebo jedné třídy atd. k jiné vyjadřuje rituálně procházením nějakou brankou nebo ,otvíráním bran‘.*“¹⁰⁰ A nakonec fáze třetí, tedy fáze přijetí do nového kolektivu – ta se děje právě skrze ošerpování maturanta. Šerpa v tuto chvíli funguje jako viditelný symbol toho, že daný člověk rituálem prošel. O výrazných označeních, které jsou součástí oděvu, píše Jana Karlová: „*V důsledku tradičního přesvědčení o zranitelnosti i potenciální nebezpečnosti osoby, která vstupuje do pomezího svátečního časoprostoru (a obzvláště potom té, která mění vlastní sociální status), bývá oděv doplněn výraznou ochranou symbolikou a významně odlišen od běžného oblečení tak, aby bylo zřejmé, že jeho nositel je mimo všední běh života.*“¹⁰¹

Dalším důležitým rituálem je zlatý déšť nebo sbírání mincí do skleniček. Tyto rituály sice často bývají vnímány a čteny pouze pragmaticky, tedy jako materiální pomoci studentům na zaplacení nákladů plesu či maturitního večírku. Mají však i symbolickou hodnotu, která by měla studentům přinášet bohatství a možná i štěstí v budoucnu – tedy v začátcích jejich samostatných životů. Jana Karlová v tomto kontextu hovoří o tzv. osudových dnech, které jsou počátky nějaké nové etapy života. „*Osudové dny byly vždy provázeny širokou škálou obřadních úkonů, které se snaží vyjít dobrému osudu vstříc, a tak se můžeme setkat s téměř rituálním spěchem na zpáteční cestě z bohoslužby, obřadním svázáním prvního snopu při žních, rituálním obdarováním novorozeňátka, kterému je „do vínku“ vložena mince z*

⁹⁹ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Přeložila Helena BEGUVINOVÁ. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1374-1. s. 159

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 159

¹⁰¹ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5, s. 105

*cenného kovu s archetypálním tvarem a blahonosnou symbolikou.*¹⁰² Přesně tak jako se novorozeňátku dává či dávala mince z cenného kovu, maturantům se hází drobné mince – nejsou pro mě reálným bohatstvím, ale příslibem toho budoucího.

Třetím rituálem, který chci v této kapitole zmínit, je zašlapávání šerp. Sama jsem rituál nezažila, poprvé jsem mu mohla přihlížet až v letošním roce na několika maturitních plesech. Fascinuje mě na něm to, že tento rituál reflektuje paradox maturitního plesu, tedy fakt, že ples a šerpování maturantů probíhají ještě před samotnou maturitní zkouškou. Jako jediný se také přímo k maturitní zkoušce vztahuje. Zašlapávání šerp spočívá v tom, že si maturanti svoji šerpu strhnou a buď tančí a poskakují s ní nad hlavou, nebo ji opravdu shodí na zem a šlapou po ní. Toto jednání by mělo odvrátit neštěstí, které si maturanti mohli přivolat tím, že maturitní šerpou přijali ještě před tím, než zkouškou dospělosti skutečně prošli. Jde tedy opět o rituál, který má za cíl předejít neštěstí, a souvisí s lidskou pověřčivostí, na které bývají rituály často postaveny. „*Zdá se, že v sázce je příliš mnoho, a tak se konkrétní aktéři snaží využít všech dostupných prostředků k zajištění řádného běhu světa,*“¹⁰³ komentuje trefně Jana Karlová zvyk hořících krbů a prostřených stolů na svátek Všech svatých, které by měly uspokojit probuzené zemřelé a předejít jejich hněvu.

Je však důležité zmínit, že pro některé maturanty mohou mít rituální hodnotu i jiné části plesu než ty, které jsem výše popsala. Pro někoho může být nejdůležitější, významuplný a transformující tanec s maminkou či tatínkem, společný slavnostní přípitek nebo zvládnuté půlnoční překvapení. Stejně tak může někdo odlišně chápat, interpretovat nebo přímo prožívat tři mnou zmíněné rituály. Když jsme natáčeli zašlapávání šerp na plese poděbradské střední školy, byl to první moment plesu, kdy Nico trochu pookřál a na jeho tváři se objevil úsměv. Ve filmu je zachycený moment, v němž odhazuje šerpu na zem a s plnou vervou na ní šlape. Z jeho výrazu a postavení těla je čitelné, že zašlapávání šerpy je pro něj symbolickým vítězstvím – znamená, že má maturitní ples za sebou, zvládl ho přežít a konečně bude moct odejít domů. A možná vyjadřuje i jeho vztah k celé události maturitního plesu a také společnosti, která není ochotná ho vnímat takového, jaký je.

Bez ohledu na rituálnost jednotlivých bodů programu, lze maturitní ples chápat také jako zkoncentrovanou sociální situaci přechodu, ve které se maturanti nachází. Nebo jako rituál, kterým se tato realita zpřítomňuje a dává vědět veřejnosti – jejich kamarádům, spolužákům, pedagogům, rodičům, ale také všem, kteří se o pořádání maturitního plesu dozví, třeba jen zpětně. Je to připomínka, že nastává tento důležitý moment v životě a že by společnost měla s maturanty začít jednat trochu jinak. Ocituji zde opět slova maturanta Matyáše, jehož vnímání maturitního plesu tomuto konceptu odpovídá: „*Já si myslím, že to není o takových*

¹⁰² KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5, s. 47

¹⁰³ Tamtéž, s. 46

těch formalitách jako šerpování, nástup, tancování, ale myslím si, že to je hodně jak pro studenty, tak pro rodiče, takovýho rozcestí, kdy ten rodič musí akceptovat, že to dítě už není dítě a ten student musí začít jednat jak sám se sebou a svým okolím víc dospěle. Což já vnímám hodně, protože moje mamka je na mě docela upnutá, že jsme byli jako hodně spolu a máme fakt výbornej vztah. Takže kdykoli začnu mluvit o stěhování, tak je to hrozný tabu. A myslím, že po tom maturáku jí to víc dojde, že už je to tady, a že ptáče musí vylítnout z hnízda. Myslím si, že i když zkouška dospělosti je ta samotná maturita, tak myslím, že při té maturitě myslíte na to, abyste to udělali, ale myslím si, že ten maturák je ten vstup do dospělosti, kdy najednou už to není to, co to bejvalo a už to bude jiný.“¹⁰⁴

¹⁰⁴ Rozhovor autorky s maturantem Matyášem.

7.4. Plesy debutantek

Jako zajímavou paralelu k maturitním plesům a možná i jako prapůvod jejich dnešní funkce a podoby bych zde chtěla zmínit tak zvané plesy debutantek (originálně: debutant balls) – na nichž byly dívky tak zvaně uvedeny do společnosti a jejichž cílem bylo pro dívku získat slušného a zaopatřeného ženicha. Tato tradice se rozvinula v Anglii v důsledku reformace církve a trvala zhruba v letech 1780 až 1914, kdy ji ukončila první světová válka.

„Protestantská reformace církve v Anglii a severní Evropě v 16. století ukončila mimořádně výhodný zvyk uzavírat neprovdané dívky do klášterů. Zatímco katolická aristokracie v Evropě pokračovala v této praxi dál, anglická aristokracie najednou měla potíže s dcerami.“¹⁰⁵

Protože svobodné dcery neměly v Anglii v tomto období právo dědit žádný majetek, byl sňatek jedinou cestou žen, jak se zaopatřit a zajistit si živobytí. A jelikož plesů debutantek se účastnila pouze prověřená společnost, byla to dobrá příležitost, jak uzavřít bezpečné a nadějně manželství.

Jelikož se ples debutantek stal velmi snadným prostředkem, jak šplhat na sociálním žebříčku, rodiče dívek se snažili své dcery na tuto událost dobře připravit. Dívky chodily na taneční lekce, nechávaly si šít šaty, cvičily společenskou konverzaci. Na plese bylo pak jejich úkolem tyto vklady uplatnit a získat pro sebe toho nejlepšího ženicha. V mnoha denících mladých dívek je zaznamenáno, jak se během tohoto procesu cítily. *„Cítila těžkou vůni květinových aranžmá, hluboký, vlhký kouř doutníků a suchost cigaret. Hrůza toho, že ji všichni pozorují, pevně sepnuté vlasy, nehybnost jejího úsměvu, znuděnost z občanské odpovědnosti,“¹⁰⁶* popisuje atmosféru plesu debutantek Kirsten Richardson, která se tomuto fenoménu věnovala v publikaci *The Season: A Social History of Debutantes*.

Paradoxně to byla nejsvobodnější fáze jejich života, kdy se ocitly v přechodovém prostoru mezi domem svých rodičů a domem svého budoucího manžela. Pozornost, kterou dívky na plese debutantek měly, byla pro některé úmorná. Věděly, že na základě jejich vzhledu, ladných pohybů a schopnosti udělat dobrý první dojem se bude odvíjet jejich budoucnost. *„V prvních letech debutantských plesů proti nim nebylo tolik odporu. Ale tím, že příležitosti pro ženy se vyvíjely, začaly být ženy kritické k tomu, co vlastně prezentace debutantky znamená, a více si uvědomovaly svou roli objektů nebo pěšců v rámci většího schematického procesu.“¹⁰⁷*

¹⁰⁵ RICHARDSON, Kirsten. *The Season: A Social History of the Debutante* [online]. New York: W. W. Norton & Company, 2020 [cit. 2023-08-06]. ISBN 978-0-393-60874-8. Dostupné z: <https://wwnorton.com/books/9780393358537>, s. 2. Překlad Marta Hermannová

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 4. Překlad Marta Hermannová

¹⁰⁷ RICHARDSON, Kirsten. *The Season: A Social History of the Debutante* [online]. New York: W. W. Norton & Company, 2020 [cit. 2023-08-06]. ISBN 978-0-393-60874-8. Dostupné z: <https://wwnorton.com/books/9780393358537>, s. 3. Překlad Marta Hermannová

Britské plesy debutantek a české maturitní plesy mají přes svou datovou i geografickou vzdálenost analogické rysy. Plesy debutantek se rozšířily i ve Spojených státech amerických. Stejně jako v Británii byly událostí pro bohatší vrstvu společnosti, lidé střední třídy událost podobného charakteru postrádali, a tak na přelomu 19. a 20. století vznikl *promenade dance*, neboli plesy pro studenty středních škol. Jeho funkce byla však odlišná, nešlo o uvedení dívek do společnosti s cílem najít jim dobrou životní partii, ale o uvedení dívek a chlapců do společnosti a to, aby se naučili základní pravidla etikety.¹⁰⁸ Takovou funkci můžeme hledat i v počátku maturitních plesů v Československu a jejich pozdější rozvoj, odehrávající se především po sametové revoluci, opět na americký prom navazuje. Je zajímavé, že události podobných funkcí mají také podobné atributy. Studenti se na svůj ples rovněž velmi pečlivě připravují, maturitní plesy daly vzniknout řadě podniků a služeb, atmosféra na plese je daná velkou pozorností směrem k maturantům a může působit až tísnivě. Maturitní ples je podobně jako ples debutantek odehrává v období nějakého přechodu, respektive v období před odchodem z rodinného domu. Dalším podobným aspektem je jistá stagnace ve vývoji, kterou trefně popisuje Kirsten Richardson: „*Jeho nemodernost je součástí jeho hodnoty – jeho bytostná nostalgie je zásadně nezbytná pro jeho pokračování.*“¹⁰⁹

Přesto existuje mezi těmito dvěma událostmi zásadní rozdíl. Ples debutantek je rituálem, který skutečně měnil osudy dívek – opravdu rozhodoval o jejich budoucím manželství, tedy o jejich životním štěstí nebo neštěstí. Jeden večer v sobě nesl břemeno jejich následujícího života a byl opravdu krátkým pomezím mezi dvěma etapami. Tento aspekt maturitnímu plesu chybí – nemá žádný reálný vliv na budoucnost maturantů, nemá tuto transformativní moc. Pouze všemi možnými prostředky vytváří dojem, jako by ji měl.

¹⁰⁸ FINE, Camille. *Debutante balls, sweaty gyms and outrageous promposals: Photos tell America's prom story.* USA today [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/life/2023/05/10/evolution-of-american-proms-history/70180370007/>

¹⁰⁹ RICHARDSON, Kirsten. *It's Easy to Dismiss Debutante Balls, But Their History Can Help Us Understand Women's Lives.* Time [online]. [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://time.com/5737250/debutantes-history/>.
Překlad Marta Hermannová

7.5. Je maturitní ples iniciační rituál současnosti?

V průběhu výzkumu a psaní této diplomové práce jsem mnohokrát měnila svůj úsudek ohledně zodpovězení této hlavní otázky. Ve výsledku jsem dospěla k odpovědi, že maturitní ples nemůžu obecně označit za iniciační rituál současnosti, ale že se jím může pro některé maturanty stát, pokud ho tak chtějí prožívat.

Maturitní ples nemůžeme chápat jako iniciační rituál, jelikož nemá onu transformativní sílu, která by studenty a studentky skutečně přeměnila z adolescentů na dospělé nebo na *vynořující se dospělé*. Dá se prožít a přejít jako trochu specifický, ale přesto nic neznamenající večírek, který po sobě nezanechává žádnou významuplnou stopu. Přestože je událost maturitního plesu prošpikovaná drobnými rituály, které mají své přesně definované cíle, většina studentů je neprožívá s myšlenkou na opravdovou změnu. Spíše je vykonává jako součást tradice, která je pro část z nich dokonce spíše přítěží než přínosem. Toto vykonávání je díky své tělesnosti přesto může jistým způsobem ovlivnit, například je může utvrdit v jejich stereotypních postojích či je naopak přivést k nové myšlence.

Přestože se dá z maturitního plesu pod tlakem nabídky na trhu vytvořit velkolepý slavnostní večer, který pak působí jako extrémně důležitá událost v životě dospívajících, nelze tvrdit, že by tomu tak opravdu bylo. Paradoxní je, jak zásadním okamžikem v životě se ples může zdát v čase, kdy se chystá, a ještě víc ve chvíli, kdy probíhá, ale jak malé důsledky v životě potom má. Jeho důležitost je velmi krátkodobá a pomíjivá.

Všichni studentky a studenti, se kterými jsem mohla vést rozhovor jak před plesem, tak po něm, prožívali ples odlišným způsobem. Pro každého z nich byl důležitý jiný moment nebo charakter večera. Někteří litovali, že si ples mohli více užít a míň se jím stresovat, někdo byl naprosto nadšený, někteří byli překvapení, že to nakonec nebylo tak hrozné, někdo ples skutečně pouze protrpěl a pro někoho to „*byl takovej lepší pátek*“¹¹⁰. Nedá se tedy jednotně shrnout, jaký prožitek maturitní ples maturantům a maturantkám nabízí. Když jsem se studentů ptala na to, jestli je ples změnil, jejich první odpověď byla vždy „ne“. Někteří ale později dodávali, že celý proces příprav plesu i ples samotný je jako kolektiv stmelil, že se s některými spolužáky více poznali a že po plese cítili radost ze společně odvedené práce. Díky tomu, že každý maturant či maturantka prožívá ples naprosto individuálně a ve svém vlastním kontextu, se může stát, že pro některé jedince je maturitní ples skutečně určitým způsobem transformativní. Z námi sledované školy je takovým příkladem Matyáš, který sám pojmenoval to, že ples vnímá jako událost, po níž se bude cítit víc dospělé – bude se snažit tak jednat a bude očekávat, že se změní i chování okolí k němu samému. Tanec s maminkou vnímal jako klíčový moment plesu, během kterého jako by se ona loučila se svým synem, kterého teď bude muset vypustit z hnízda.

¹¹⁰ Rozhovor autorky s maturantem Matyášem 2.

Pro mě osobně byl ples můj maturitní ples také proměňující, což bylo dané především tím, že jsem zažila plesy svých starších bratrů a dlouhé roky jsem čekala na moment, kdy budu moct zažít ten svůj. Ve chvíli, kdy jsem stála na červeném koberci, jsem skutečně měla pocit určitého zlomu, pocit, že jsem „někam došla“ nebo jsem „něco dokázala“, přestože se tak stalo pouhým přirozeným plynutím času.

Závěr

Cílem diplomové práce *Nejkrásnější večer v (mým) životě* bylo věnovat se fenoménu maturitního plesu v českém prostředí, co nejpodrobněji popsat průběh plesu a zaměřit se na takové jeho prvky, které mají performativní charakter a dají se hodnotit z divadelní perspektivy. Mým záměrem bylo na základě interpretace těchto prvků hlouběji pochopit smysl maturitního plesu a odpovědět na otázku, zda může být maturitní ples označován jako iniciační rituál současné doby.

Výzkum skrze natáčení dokumentárního filmu se alespoň pro mě ukázal jako velmi funkční, protože díky procesu natáčení se mi ke studentům-maturantům podařilo dostat daleko blíž. Mohla jsem daleko snáze a hlouběji pochopit jejich postoje a pocity a spoustu situací s nimi přímo zažít. Při postprodukcí filmu jsme pak museli přijít na cestu, jak zážitek z plesu se všemi důležitými kontexty zprostředkovat nezaujatému divákovi, což mě přivedlo k novým pohledům na celou událost a k povšimnutí si dalších detailů.

Návštěva jiných maturitních plesů pak byla užitečná především v tom, že se ukazovalo, v jakých aspektech jsou si jednotlivé plesy podobné, a v jakých místech se naopak mohou velice lišit. Umožňovala tedy komparaci a generalizaci tématu. K obecnějším tvrzením by samozřejmě bylo vhodné navštívit daleko více plesů ve všech krajích České republiky, ale i mých pár návštěv a zkušeností stačilo k vyvození některých opakujících se témat.

Už na začátku výzkumu k práci, jsem se přirozeně začala ptát po původu této velmi specifické české tradice a bylo mi jasné, že se v této práci budu věnovat také její historii a její původní funkci. Netušila jsem, že bude tak těžké najít jakékoli relevantní zdroje a prameny, které mi mohou o historii českého maturitního plesu něco říct. Z mého bádání vyplývá, že první maturitní plesy na území Československa se pravděpodobně a ojedinele odehrály během období první republiky, ale plošnou tradicí se staly až po druhé světové válce.

Následně už tradici nikdo a nic nepřerušilo. Kvůli nedostatku odborných textů, které by se dějinám nebo i současnosti maturitních plesů věnovaly, jsem musela vycházet pouze z útržkovitých informací týkajících se pouze konkrétních lokalit. Přes různé dohady a domněnky mi opravdový původ a důvod vzniku maturitního plesu zůstává neznámý.

Během psaní této diplomové práce jsem často měla pocit, že jsem si vzala příliš velké sousto a že mi pro celkové podchycení tématu chybí spousta znalostí a dovedností. Fakt, že o maturitních plesech neexistuje žádná odborná literatura (pokud přede mnou nezůstala skrytá), pro mě byl na jednu stranu přítěží, ale na druhou stranu velkou motivací pro to práci dovést do konce. Absence mapování této kulturní události je sice logická, ale zároveň trochu děsivá, vzhledem k tomu, jak masovou událostí maturitní ples je. Ztotožňuji se s pocity, které popisuje Kirsten Richardson ve své publikaci o debutantských plesech. *„Když jsem začala pátrat po původu rituálu (plesů debutantek, pozn. aut), byla jsem překvapena, že je tak těžké ho dohledat. Historici byli schopní určit, kdy rituál začal, ale nezajímalo je zabývat se tím,*

proč. Elitářské rituály lze snadno pustit z hlavy, zvláště když pouze formují životy mladých žen. Ale pokud to dopustíme, unikne nám klíčová část historie žen a historie manželství stejně tak.“¹¹¹

Maturitní ples sice nemůžu prohlásit za současný iniciační rituál, přesto věřím v jeho velkou roli v životě některých maturantů, tedy mladých lidí pomalu vstupujících do dospělosti. Těch, kteří ho považují za vrchol svého středoškolského života, ale i těch, pro které je důležitým krokem jeho odmítnutí. Právě proto považuji za podstatné věnovat této tradici pozornost, sledovat její proměny a nebrat ji na lehkou váhu.

¹¹¹ RICHARDSON, Kirsten. *It's Easy to Dismiss Debutante Balls, But Their History Can Help Us Understand Women's Lives*. Time [online]. [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://time.com/5737250/debutantes-history/>.
Překlad Marta Hermannová

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

1. SOKA Český Krumlov, Fond Gymnázia Český Krumlov, kart. 179, Kronika Střední všeobecně vzdělávací školy z let 1965-1968
2. SOKA Český Krumlov, Fond Gymnázia Český Krumlov, kart. 179, Kronika Střední všeobecně vzdělávací školy z let 1968-1980
3. KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5.
4. FISCHER-LICHTE, Erika. *Estetika performativity*. Přeložila Markéta PALOCHOVÁ. Mníšek pod Brdy: Na konáři, 2011. Teorie (Na konáři). ISBN 978-80-904487-2-8
5. AUSTIN, J. L. *Jak udělat něco slovy*. Přeložil Jiří PECHAT a kol. Praha: Filosofia, 2000. Základní filosofické texty. ISBN 80-7007-133-8
6. MUSILOVÁ, Martina. *Teatralita veřejných událostí – uvedení do problematiky*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 9-24. ISSN 1803-845X
7. KOLANKIEWICZ, Leszek. *Ku antropologii widowisk* [Úvod k antropologii podívaných], převzato z MUSILOVÁ, Martina. *Teatralita veřejných událostí – uvedení do problematiky*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 9-24.
8. ČERNÍKOVÁ, Marie. *Determinace kostýmem v žité a inscenované realitě*. Praha, 2014. Disertační práce. Divadelní fakulta Akademie múzických umění. Vedoucí práce MgA. Zdeněk Tichý, MgA. Tomáš Žižka.
9. VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Přeložila Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1374-1.
10. TURNER, Victor Witter. *Průběh rituálu*. Přeložila Lucie KUČEROVÁ. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3.
11. VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.
12. LACINOVÁ, Lenka, Stanislav JEŽEK a Petr MACEK, ed. *Cesty do dospělosti: psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8400-1.
13. ARNETT, Jeffrey Jensen. *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*. American Psychologist [online]. 2000, 55(5), 469-480 [cit. 2023-08-06]. ISSN 0003-066X. Dostupné z: doi:10.1037//0003-066X.55.5.
14. RICHARDSON, Kirsten. *The Season: A Social History of the Debutante* [online]. New York: W. W. Norton & Company, 2020 [cit. 2023-08-06]. ISBN 978-0-393-60874-8.
15. ČERNICKÝ, Viktor. *Aktéri a diváci veřejných událostí*. Theatralia: revue současného myšlení o divadelní kultuře. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 17(1), 259-264. ISSN 1803-845X.

Prameny

1. Školství v hlavním městě Praze. In: Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xa/skolstvi-v-hlavnim-meste-praze>
2. DOLEŽALOVÁ, P., B. ORLÍKOVÁ, G. HULL-ROCHELLE a K. PAVLICA. *Rozvoj duševní pohody u transgender klientů.: Poznatky a holisticky orientovaný terapeutický přístup.* [online]. Klecany: Národní ústav duševního zdraví, 2021 [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/vzdelavani/ke-stazeni/>
3. NEKONEČNÝ, Milan. *Identita.* In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Identita>
4. PETRUSEK, Miroslav. *Sociologie módy.* In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociologie_m%C3%B3dy
5. KELLER, Jan. *Tradice.* In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Tradice>
6. JUSTOŇ, Zdeněk. *Obřad iniciační.* In: NEŠPOR, Zdeněk R. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ob%C5%99ad_inicia%C4%8Dn%C3%AD
7. KLÍMOVÁ, Jarmila. *Historie maturitní zkoušky (zkoušky dospělosti) v našich zemích do konce 80. let minulého století* [online]. [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://prerovmuzeum.cz/pro-odborniky/vyzkum/vyzkumna-cinnost-oddeleni-spolecenskych-ved/vyzkumy-jednotlivych-pracovniku-ukoncene-i-probihajici/mgr-jarmila-klimova>,
8. KUBÍKOVÁ, Věra. *Data z historie Gymnázia Jana Nerudy* [online], [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://www.gjn.cz/wp-content/uploads/2017/11/Data-z-historie-GJN.pdf>, s. 2
9. RŮŽENECKÁ, Ludmila, v rozhovoru pro Českou televizi, 7. 2. 2015, [cit. 5. 8. 2023], Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/relax/1500044-historicka-o-plesech-vejirem-pred-usty-divka-znacila-ze-dostala-polibek>
10. RICHARDSON, Kirsten. *It's Easy to Dismiss Debutante Balls, But Their History Can Help Us Understand Women's Lives.* Time [online]. [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: <https://time.com/5737250/debutantes-history/>
11. FINE, Camille. *Debutante balls, sweaty gyms and outrageous promposals: Photos tell America's prom story.* USA today [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/life/2023/05/10/evolution-of-american-proms-history/70180370007/>
12. MALINDA, Jan. *Nazí studenti, konfety nebo holení hlav. Z maturitních plesů se stává show.* IDNES [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/maturitni-ples-skola-studenti-pulnocni-prekvapeni-vystoupeni.A230301_171136_modni-trendy_kori

13. HEJDUK, Zdeněk. *Poděbradští maturanti si užili ples. O půlnoci zašlapávali šerpy pro štěstí*. Nymburský deník [online]. [cit. 2023-08-06]. Dostupné z: https://nymbursky.denik.cz/kultura_region/podebradsti-maturanti-si-uzili-ples-o-pulnoci-zaslapavali-serpy-pro-stesti-20230.html
14. FUENTES, Tamara a Stacey GRANT. *21 Movies About Prom That'll Get You Pumped for the Big Night*. Seventeen: The Free Encyclopedia [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://www.seventeen.com/celebrity/movies-tv/g30987224/prom-movie/>
15. *Prom*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Prom>
16. My Prom [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://myprom.cz/>
17. Pro Maturák [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://www.promaturak.cz/>
18. Bezva Maturák [online]. [cit. 2023-08-05]. Dostupné z: <https://bezvamaturak.cz/>

Příloha 1

Otázky pro rozhovory s maturanty

Můžeš mi na začátek říct něco o sobě?

Co ráda děláš?

Byl/a jsi někdy na nějakém maturitním plese?

Co si z toho pamatuješ?

Těšíš se na váš maturitní ples? Proč?

Je nějaký moment, na který se obzvlášť těšíš?

Už máš vybrané šaty? Jak vypadají?

Proč sis je vybral/a?

/

Neuvažoval jsi o něčem jiném než o obleku – nebo o nějakém originálním obleku?

Kolik to stálo?

Záleží ti na tom, jaký váš ples bude?

Hádáte se ve třídě kvůli plesu? O čem třeba?

Ty sám/sama se taky o něčem dohaduješ?

Proč ti na tom záleží?

Těšíš se na maturitu?

Vnímáš ji jako něco důležitého?

Už víš, z čeho budeš maturovat?

Chápeš maturitu jako zkoušku dospělosti?

Chceš jít na vysokou?

Kdo z tvój rodiny a přátel na ples přijde?

Jaký program plesu budete mít? Co všechno se tam bude dít?

Přijde ti něco z toho zbytečné? Proč?

Je něco, co bys tam naopak chtěl/a a není to tam?

Kolik jste na ples každý dávali peněz?

Řešil/a jsi to s rodiči hodně? Vadilo jim, kolik musí dávat peněz za maturitní ples?

Měli tvoji rodiče maturitní ples? Povídali jste si spolu o něm?

Proč si myslíš, že se ty plesy vůbec konají?

Kdybys mohl/a ten maturitní ročník oslavit jakýmkoli způsobem, jak bys to oslavil/a?

A myslíš si, že je co slavit?

Cítíš, že je pro tebe tenhle maturitní ročník nějak důležitý?